

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการ ยุคปัญญาประดิษฐ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง มีรายละเอียดดังนี้

1. บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการยุคปัญญาประดิษฐ์
 - 2.1 ความหมายของการบริหารงานวิชาการ
 - 2.2 หลักการของการบริหารงานวิชาการ
 - 2.3 ขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ
 - 2.4 ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการยุคปัญญาประดิษฐ์
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา
 - 3.1 ความหมายของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์
 - 3.2 ความสำคัญของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์
 - 3.3 หลักการของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์
 - 3.4 องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยต่างประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยในประเทศ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรีระยอง เป็นหน่วยงานกำกับดูแลสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรา 38 ของกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 2) และมาตรา 36 และมาตรา 37 มีหน้าที่ดำเนินการตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 โดยมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. กำหนดนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย มาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษา และแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน ความต้องการของท้องถิ่น
2. การวิเคราะห์จัดสรรงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปของสถานศึกษา ดำเนินการติดตาม ตรวจสอบ และกำกับดูแลการใช้จ่ายเงินงบประมาณของสถานศึกษา ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในด้านบริการการศึกษา
3. การนิเทศและประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและบริการการศึกษา
4. ค้นคว้า วิเคราะห์ และรวบรวมข้อมูลทางการศึกษาในด้านบริการการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
5. ประสานงานและระดมทรัพยากร ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษา การพัฒนาด้านบริการการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
6. จัดทำระบบประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อประเมินผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษา ด้านบริการการศึกษา
7. ประสาน ส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ บุคคล องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา
8. ดำเนินการ ประสานงาน ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาศึกษา ด้านบริการการศึกษา
9. ดำเนินการ ประสานงาน อำนาจความสะดวกและสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาศึกษา
10. ประสานงานกับองค์กรและปฏิบัติหน้าที่ทั่วไป หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และราชการส่วนท้องถิ่นที่เป็นตัวแทนของกระทรวงศึกษาธิการในด้านการศึกษา
11. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวกับงานบริการการศึกษาที่มีได้อยู่ในหน้าที่ของผู้ใด เป็นรูปธรรมหรือปฏิบัติงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศ กำหนดให้เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 62 เขต ในเบื้องต้น และกำหนดโครงสร้าง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบด้วย 10 กลุ่มงาน ดังนี้

1. กลุ่มอำนวยการ
2. กลุ่มนโยบายและแผน
3. กลุ่มส่งเสริมการศึกษา
4. กลุ่มบริหารการเงินและสินทรัพย์
5. กลุ่มบริหารงานบุคคล
6. กลุ่มพัฒนาคูและบุคลากรทางการศึกษา
7. กลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา
8. กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา
9. กลุ่มกฎหมายและคดี
10. หน่วยตรวจสอบภายใน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี จังหวัดระยอง จัดตั้งขึ้นตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 เรื่อง กำหนดเขตพื้นที่การศึกษาเป็นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง ตั้งอยู่ที่ 25/11 หมู่ที่ 5 ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20000 เป็นหน่วยงานในกำกับของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนมัธยมศึกษา มีหน้าที่ดำเนินการในพื้นที่จังหวัดชลบุรี เป็นไปตามอำนาจหน้าที่คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ตามมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดชลบุรีระยอง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง. 2565 : 3)

การทำวิจัยเรื่องนี้ เพื่อที่จะได้นำผลการศึกษาเป็นข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนางานวิชาการให้มีประสิทธิภาพ เป็นแนวทางให้ผู้บริหารนำไปพัฒนาตนเองและพัฒนาระบบการศึกษา และกำลังคนให้ตรงตามความต้องการและได้มาตรฐานสากล เพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรม การศึกษาสามารถจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ โดยสามารถมีการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นคล่องตัว ไม่ต้องอิงกับกฎระเบียบที่ไม่จำเป็นหรือไม่เอื้อจากส่วนกลาง มีกลไกการจัดการศึกษาระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน รวมทั้งให้เกิดผลดีในการจัดการศึกษาให้ถูกต้องตามกรอบการปฏิรูปการศึกษา และนักเรียนได้เกิดการเรียนรู้เต็มความสามารถตามศักยภาพและมีคุณภาพออกไปสู่สังคม โดยผู้วิจัยได้ค้นคว้าและนำเสนอแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

ความหมายของการบริหารงานวิชาการ

งานวิชาการถือเป็นงานหลักของการบริหารโรงเรียนและเกี่ยวข้องกับผู้บริหาร โรงเรียน และครูในการดำเนินกิจกรรมทั้งในและนอกวิทยาเขต

สันติ บุญภิรมย์ (2552 : 22) กล่าวว่า การบริหารวิชาการ หมายถึง การจัดการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้จะจัดการสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเรียนรู้เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างราบรื่น เปรียบเสมือนเส้นเลื้อยใหญ่ที่หล่อเลี้ยงหัวใจ ดังนั้น การบริหารวิชาการจึงเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุด การบริหารวิชาการเพื่อให้งานวิชาการยังคงมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณภาพการศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2555 : 2) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง บริหารจัดการสถานศึกษาโดยจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการปรับปรุงด้านต่างๆ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการเรียนการสอนและให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียน

จอมพงศ์ มงคลวนิช (2555 : 30) ได้กล่าวถึง การบริหารงานวิชาการเป็นการดำเนินการสอนที่ครอบคลุมเพื่อใช้หลักสูตร กำหนดแผนการสอน ปรับปรุง การใช้สื่อการสอน วัดผล ประเมินผล และนิเทศการสอน เป็นต้น การจัดการศึกษาเป็นการดำเนินการของกลุ่มบุคคล เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถ มีความคิด และเป็นคนดี จึงต้องมีการเรียน การสอนและมีการบริหารงานวิชาการที่มีคุณภาพ ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยหรือสถานศึกษา จะมีผู้บริหารฝ่ายวิชาการซึ่งจะเรียกชื่อต่าง ๆ กันไป เช่น รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ หรือ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการ เป็นต้น

จรุณี แก้วเอียน (2557 : 4) ได้กล่าวงานวิชาการ หมายถึง งานหลักของสถานศึกษาหรือโรงเรียน ประกอบด้วย งานย่อยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอน เช่น การพัฒนาหลักสูตร หลักสูตร การสอน การวัดและประเมินผล การประกันคุณภาพการศึกษาและกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนงานวิชาการให้บรรลุผลสำเร็จ

รุสนา นีลอเช็ง (2556 : 24) กล่าวว่า การบริหารวิชาการ หมายถึง กระบวนการของกิจกรรมต่าง ๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้น ส่งผลกระทบต่อผู้เรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้ เพื่อปรับปรุง ส่งเสริม และบ่มเพาะผู้เรียนให้มีคุณภาพมาตรฐานตรงตามเจตนารมณ์ทางการศึกษาให้มากที่สุด

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การดำเนินงาน การวางแผนด้านต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานร่วมกันของทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนในสถานศึกษา ด้วยการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียนการสอน การปรับปรุง พัฒนาการเรียนรู้ให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน วัดและประเมินผลทำให้การจัดการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพตามจุดประสงค์ของหลักสูตร และจุดประสงค์ของสถานศึกษา

หลักการของการบริหารงานวิชาการ

หลักการบริหารงานวิชาการมีความสำคัญต่อการบริหารสถานศึกษาทั้งนี้เพราะจุดมุ่งหมายของสถานศึกษา คือ การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ มาตรฐานของสถานศึกษาเป็นงานด้านวิชาการเป็นหลัก และเพื่อให้การจัดการด้านการศึกษามุ่งบรรลุตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด จึงมีหลักเพื่อใช้ในการบริหารวิชาการ คือ หลักแห่งประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีนักวิชาการ และนักการศึกษาได้เสนอไว้ดังนี้

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2551 : 22) ได้กล่าวถึง หลักในการบริหารงานวิชาการที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. หลักการพัฒนาคุณภาพ (Quality Management) เป็นการดูแลที่นำความเป็นเลิศทางวิชาการ ปัจจัยด้านคุณภาพในการวัดผลผลิตคือผลผลิต กระบวนการเป็นปัจจัยสำคัญต่อความพึงพอใจของประชาชนและผู้ให้บริการ ศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นที่ยอมรับของสังคมในระดับสากลมากขึ้นต้องอาศัยกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา รวมถึงการควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบและประเมินคุณภาพ

2. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) การเสนอแนะและพัฒนางานวิชาการตามหลักการมีส่วนร่วมต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย และสามารถดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการวิชาการโดยมีเป้าหมายนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพที่สูงขึ้น มีส่วนร่วม เริ่มจากการคิด ลงมือทำ และประเมินผล

3. หลักการ 3 องค์ประกอบ (3 - Es) ได้แก่ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ประหยัด

- 3.1 หลักประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การกำหนดการดำเนินงานตามแผนตามขั้นตอนและวิธีปฏิบัติ เมื่อมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานก็สามารถปรับปรุงได้ ประสิทธิภาพมุ่งเน้นไปที่กระบวนการ(Process) โดยใช้กลยุทธ์และเทคนิคเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุด

- 3.2 หลักประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ได้รับผลผลิต (Outcome) ตามเป้าหมายที่กำหนด บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร โดยการพัฒนาความรู้ ความสามารถและทักษะ รวมถึงคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับ อย่างไรก็ดีตาม คำสองคำนี้มักใช้ร่วมกัน คือมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3.3 ประหยัด (Economy) หมายถึง ใช้เวลาน้อยลง ลงทุนน้อยลง ใช้พลังงานหรือแรงงานน้อยลงโดยไม่ต้องใช้ทรัพยากรในการบริหารเพิ่มขึ้นแต่ได้รับผลประโยชน์ที่เพิ่มขึ้น ดังนั้น การลงทุนทางวิชาการจึงต้องคำนึงถึงหลักประหยัดด้วย

4. หลักความเป็นวิชาการ (Academics) หมายถึง ครอบคลุมลักษณะของเนื้อหาวิชาการ ได้แก่ หลักการพัฒนาหลักสูตร หลักการเรียนรู้ หลักการสอน หลักการวัดผล หลักการประเมินผล หลักการนิเทศการศึกษา หลักการวิจัย ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรค์

ทัศนีย์ วงศ์ยืน (2553 : 11 – 12) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักของสถานศึกษา การบริหารวิชาการควรเป็นไปตามหลักการดังต่อไปนี้

1. สถานศึกษาต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลักที่สำคัญของงานวิชาการ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การพัฒนาสื่อวัตกรรมการเรียนการสอน และการจัดประเมินผลการเรียนการสอน

2. สถานศึกษาต้องมีกลไกควบคุมมาตรฐานทางวิชาการของสถานศึกษาให้มีคุณภาพ เพื่อการพัฒนาทางวิชาการจะได้มีทิศทางการพัฒนางานอย่างชัดเจน และไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับการประเมินคุณภาพภายในและการประเมินจากหน่วยงานภายนอก

3. สถานศึกษาต้องมีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอน การวัดประเมินผล การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ

4. สถานศึกษาต้องมีโครงสร้างการบริหารงานวิชาการที่ชัดเจน มีการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้ผู้ปฏิบัติงาน โดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถและความเหมาะสมของผู้ปฏิบัติงาน

5. สถานศึกษาต้องมีการประเมินติดตามผลการปฏิบัติงานทางวิชาการเพื่อให้ได้มาตรฐานของงานวิชาการและนำผลที่ได้มาปรับปรุงวางแผนงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6. สถานศึกษาต้องมีเครือข่ายการประสานงานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการของสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียน

7. สถานศึกษาต้องสามารถบริหารจัดการงานวิชาการได้อย่างอิสระ มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ (2554 : 32) กล่าวว่า การบริหารจัดการสถานศึกษาที่มีหน้าที่ให้บริการการศึกษาแก่ประชาชน การจัดการศึกษาจึงต้องเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลและกิจการสังคม เพื่อเสริมสร้างสิ่งที่เรียกว่าธรรมาภิบาลและผสมผสานกับการดำเนินงานด้านต่าง ๆ การบริหารงานวิชาการต้องมีหลักธรรมาภิบาล ได้แก่

1. หลักความคุ้มค่า คือ ผลผลิตนั้นคุ้มค่ากับการลงทุนหากนักเรียนสามารถเรียนจบหลักสูตรได้ ไม่ลาออกและไม่เรียนล่วงหน้าและช้ากว่ากำหนด
2. หลักนิติธรรม หมายถึง ความถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ทุกคนต้องปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

สรุปได้ว่า หลักการบริหารงานวิชาการเป็นการบริหารงานสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ มีเป้าหมายการทำงานร่วมกันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารงานวิชาการ โดยคำนึงถึงคุณภาพของเป้าหมาย คือ ผู้เรียนเป็นหลัก มีการติดตามและประเมินผล เพื่อพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน สู่มาตรฐานคุณภาพระดับสากล ผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนจึงควรให้ความสำคัญ ในงานบริหารวิชาการเป็นหลักจึงจะทำให้งานบริหารวิชาการประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

ขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ

ไชยา ภาวะบุตร (2549 : 4) ได้กำหนดขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการไว้ 6 กลุ่มงาน ดังนี้

1. งานหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร
2. งานบริหารหลักสูตร
3. งานสื่อและนวัตกรรมการเรียนการสอน
4. งานวัดและประเมินผล
5. งานนิเทศภายใน
6. งานส่งเสริมวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว สถานศึกษา หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 29) ได้กล่าวถึงขอบข่ายและภารกิจงานตามที่กำหนดในกฎกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

1. การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาท้องถิ่น
2. การวางแผนงานด้านวิชาการ
3. การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา
4. การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา

5. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
6. การวัดผล และประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน
7. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา
8. การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้
9. การนิเทศการศึกษา
10. การแนะแนว
11. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา
12. การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ
13. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น
14. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์หน่วยงานสถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

15. การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา
16. การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา
17. การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

จันทราณี สงวนนาม (2553 : 151) ได้อธิบายว่า การบริหารงานวิชาการเกี่ยวข้องกับงานที่หลากหลาย งานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ การออกแบบหลักสูตรและการบริหาร การศึกษา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับการสร้างและประเมินสื่อการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ การดำเนินการระเบียบวิธีสอน การวิจัย การนิเทศภายในสถานศึกษาการสอนเพิ่มเติม กิจกรรม นอกหลักสูตรและการประกันคุณภาพการศึกษา

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2551 : 4) ได้กำหนดขอบข่ายในการบริหารงานวิชาการไว้ 6 กลุ่ม

1. งานหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร
2. งานบริหารหลักสูตร
3. งานสื่อและนวัตกรรมการเรียนการสอน
4. งานวัดและประเมินผล
5. งานนิเทศภายใน

6. งานส่งเสริมวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์หน่วยงานและสถาบันอื่น

ชารี มณีศรี (2552 : 13) ได้กำหนดขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ ไว้ 8 กลุ่มงาน

1. งานด้านหลักสูตรและการนำไปใช้
2. งานด้านการเรียนการสอน
3. งานด้านวัสดุประกอบหลักสูตร

4. สื่อการเรียนการสอน
5. งานวัดและประเมินผล
6. งานห้องสมุด
7. งานนิเทศภายใน
8. งานประชุมทางวิชาการ

รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ (2554 : 30) กล่าวถึง ขอบข่ายงานวิชาการ คือ การบริหารจัดการงานวิชาการตามกระบวนการปฏิรูปการเรียนรู้ ครอบคลุม 4 ด้าน คือ หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การวัดผล/ประเมิน และการรับเข้าศึกษา รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การวัดประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา
6. การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้
7. การนิเทศการศึกษา
8. การแนะแนวการศึกษา
9. การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
10. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น
12. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

กมล ภูประเสริฐ (2555 : 28 – 31) กล่าวว่า ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการประกอบด้วย

1. การบริหารหลักสูตร คือ การดำเนินงานเกี่ยวกับการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางระดับประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาได้จัดทำมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้รายปี รายภาคเรียน ตามลำดับที่เหมาะสมกับชุมชนและท้องถิ่นของตนเอง จึงมีการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม ทรัพยากร สภาพการดำรงชีวิตและแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยจำแนกตามชั้นปีและช่วงชั้น เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาพร้อมทั้งกำหนดเวลาเรียนที่เหมาะสม

2. การบริหารการเรียนการสอน คือ การดำเนินงานเกี่ยวกับการรวบรวม วิเคราะห์และกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับหน่วยการเรียนรู้ที่ได้กำหนดไว้แล้วในการบริหารหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สำหรับการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญหมายความว่าในกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนได้ดำเนินการ ดังนี้

2.1 ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง

2.2 ผู้เรียนได้สร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง โดยการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ตามความเหมาะสมแล้วนำมาสรุป

2.3 ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และคิดอย่างมีเหตุผล

2.4 ผู้สอนปลูกฝังหรือเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทางด้านค่านิยมคุณธรรม จริยธรรม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรมและเป็นคนที่มีสมรรถนะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เมื่อการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะต้องดำเนินการ จัดให้มีสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้กำหนดไว้แล้ว โดยให้ศึกษาเนื้อหาสาระควบคู่กับการปฏิบัติจริง

3. การบริหารการประเมินผลการเรียน คือ การดำเนินงานเกี่ยวกับการวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ที่มีองค์ประกอบเกี่ยวกับหน่วยการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ ที่กำหนดไว้ เพื่อจะได้พิจารณาเตรียมการขั้นตอนต่อไปเกี่ยวกับการกำหนดวิธีการและเครื่องมือ ตลอดจนจัดให้มีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ และกำหนดวิธีการและช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน รวมถึงการควบคุมดูแล ส่งเสริมให้มีการประเมินผลการเรียนตามวิธีการและเครื่องมือที่ได้กำหนดไว้ และจัดทำหลักฐานการศึกษาตามแบบที่กำหนด

4. การบริหารการนิเทศภายในสถานศึกษา คือ การดำเนินงานเกี่ยวกับการทำความเข้าใจกับหลักการนิเทศภายในที่มีเป้าหมายสู่มาตรฐานการศึกษาร่วมกัน เกิดจากการร่วมกันคิดร่วมกันทำให้แต่ละคนเป็นทั้งผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ เพื่อให้สถานศึกษานั้น ๆ สามารถพึ่งตนเองได้ในทางวิชาการจัดให้มีการกำหนดวิธีการและระยะเวลาการนิเทศภายในให้เป็นไปในลักษณะของกลยุธมิตรประกอบกันให้มีการควบคุมดูแล ส่งเสริม และแก้ไขปัญหาพร้อมกันในการดำเนินงานนิเทศภายใน

5. การบริหารพัฒนาบุคลากรทางวิชาการ คือ การดำเนินงานเกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัญหาของบุคลากรร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปว่า บุคลากรในสถานศึกษามีความรู้ความสามารถในด้านใดบ้าง และในด้านใดบ้างที่จะต้องพึ่งพามูลคณภายนอก จัดให้มีการพัฒนาบุคลากรในรูปแบบต่าง ๆ

ในระยะเวลาที่เหมาะสมและต่อเนื่อง พร้อมทั้งมีมาตรการควบคุมดูแลให้การดำเนินงานในด้านนี้เป็นไปตามแบบแผนที่ได้กำหนดไว้

6. การบริหารวิจัยและพัฒนา คือ การดำเนินงานเกี่ยวกับงานวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ได้คุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการเรียนรู้และจัดให้มีการทำวิจัยในภาพรวมของสถานศึกษา อันเป็นผลมาจากการกำหนดประเด็นปัญหาาร่วมกัน ในขณะเดียวกันก็จัดให้มีมาตรฐานในการควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการวิจัยตามที่กำหนด

7. การบริหารโครงการทางวิชาการอื่น ๆ คือ โครงการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมส่งเสริมทางวิชาการเพื่อให้ผู้เรียนได้นำความรู้ไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น โครงการแข่งขันความสามารถของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ เป็นต้น

8. การบริหารระบบข้อมูลและสารสนเทศทางวิชาการ คือ การจัดทำข้อมูลและสารสนเทศทางวิชาการให้เป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดช่วงระยะเวลาในการเก็บรวบรวม และแยกแต่ละงานให้เหมาะสม จัดให้มีการควบคุมดูแลและส่งเสริมการจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศให้เป็นไปตามที่กำหนด พร้อมทั้งจะนำข้อมูลและสารสนเทศทางวิชาการดังกล่าวไปใช้ในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ของสถานศึกษาต่อไป

9. การบริหารการประเมินผลงานทางวิชาการของสถานศึกษา คือ การประเมินผลงานทางวิชาการของสถานศึกษาโดยภาพรวม ประกอบด้วยสามขั้นตอนด้วยกัน ได้แก่ การประเมินผลก่อนการดำเนินงาน ประเมินผลระหว่างการดำเนินงาน และการประเมินผลหลังการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนกำหนดวิธีและเครื่องมือในการประเมินผลในช่วงเวลาที่เหมาะสม

จอมพงษ์ มงคลวนิช (2555 : 30) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเรียนการสอน ซึ่งรวมถึงการใช้หลักสูตร การวางแผนการสอน และการหาทางปรับปรุงการสอน การใช้ตำราวัดและประเมินผลการนิเทศการสอน

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2555 : 3 – 4) ได้กล่าวถึง ขอบเขตของงานวิชาการมี 4 ประการ คือ การวางแผนงานวิชาการ การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการสอน การจัดการสอน การวัดและประเมินผลของงานวิชาการ

จารุณี แก้วเอียน (2557 : 21 – 22) ได้สรุปขอบข่ายงานวิชาการเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เช่น การพัฒนาหลักสูตรการสอน การวัดและประเมินผล สื่อการสอน การประกันคุณภาพการศึกษาและกิจกรรมสนับสนุนอื่น ๆ ส่งเสริมสนับสนุน งานวิชาการให้บรรลุผลสำเร็จ

สงวนพงศ์ ชวนชม (2557 : 62) ได้สรุปขอบข่ายการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ได้สรุปขอบข่ายการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา มี 8 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การวัดและการประเมินผล
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา
6. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
7. การนิเทศภายในสถานศึกษา
8. การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

กอร์ดัน ริชาร์ด ดี (Gorton Richard D. 1983 : 158) ได้กล่าวถึง การบริหารวิชาการเป็นการดำเนินการในสถานศึกษาของกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและปรับปรุงการเรียนการสอนของนักเรียนให้ได้ผลดี อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ได้แก่ งานหลักสูตร การจัดการเรียน การเรียนการสอน การพัฒนาครู การพัฒนาบุคลากรสายวิชาการ การวัดผลและประเมินผล การนิเทศการสอน

สรุปได้ว่า ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการเป็นงานของสถานศึกษา ดำเนินการเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้และบรรลุเป้าหมาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพการศึกษา จากการศึกษาความหมายของงานวิชาการการบริหารวิชาการขอบข่ายและประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ตามตาราง 1 ดังนี้

ตาราง 1 (ต่อ)

ประสิทธิผลการ บริหารงานวิชาการยุค ปัญญาประดิษฐ์	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	สรุป
11. การพัฒนาระบบ ประกันคุณภาพภายใน และมาตรฐานการศึกษา	✓	✓					✓	✓					4
12. การส่งเสริมชุมชนให้ มีความเข้มแข็งทาง วิชาการ	✓												1
13. การประสานความ ร่วมมือในการพัฒนา วิชาการกับสถานศึกษา และองค์กรอื่น	✓				✓								2
14. การส่งเสริมและ สนับสนุนงานวิชาการแก่ บุคคล ครอบครัวย องค์กร หน่วยงาน สถานประกอบการและ สถาบันอื่นที่จัดการศึกษา	✓		✓	✓									3
15. การจัดทำระเบียบ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับ งานด้านวิชาการของ สถานศึกษา	✓	✓	✓										3
16. การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ใน สถานศึกษา	✓	✓	✓		✓								4
17. การพัฒนาและใช้สื่อ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา	✓			✓	✓	✓	✓	✓					6

หมายเหตุ

[1] สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 29), [2] จันทรานี สงวนนาม (2551 : 151), [3] ชุมศักดิ์ อินทร์รัช (2551 : 4), [4] ไชยา ภาวะบุตร (2549 : 4), [5] จอมพงศ์ มงคลวนิช (2555 : 30), [6] ชารี มณีศรี (2552 : 13), [7] รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2553 : 30), [8] จารุณี แก้วเอียน (2557 : 21 – 22), [9] กอร์ดัน ริชาร์ด ดี (1983 : 158), [10] กมล ภูประเสริฐ (2555 : 28 – 31), [11] ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2555 : 3 – 4), [12] สงวนพงศ์ ชวนชม (2557 : 62)

จากตาราง 1 ผลการวิเคราะห์การบริหารงานวิชาการ จากแนวคิดของ นักวิชาการ พบว่าการบริหารงานวิชาการ มี 17 ตัวแปร เมื่อพิจารณาความถี่ของตัวแปร สรุปได้ว่ามี 6 ตัวแปรที่มีความถี่ระหว่าง จำนวน 6 – 10 ความถี่ คือ ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการพัฒนาและ การใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เหมาะสมกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการยุคปัญญาประดิษฐ์ โดยมีรายละเอียดเนื้อหา ดังนี้

ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการยุคปัญญาประดิษฐ์

1. ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา

การเรียนรู้ การสอนเป็นกระบวนการสำคัญในการบ่มเพาะผู้เรียนให้มีความรู้ มีสมรรถนะตามมาตรฐานการเรียนรู้ ผู้เรียนจึงเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายโดยมีสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนเป็นขั้นตอนการนำบทเรียนไปสู่การปฏิบัติ

1.1 ความหมายของการจัดการเรียนการสอน

ได้มีนักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของงานการจัดการเรียนการสอน ซึ่งผู้วิจัยจะขอนำเสนอ ดังนี้

สมภักดิ์ ภู่วิภาดาธรรม (2548 : 1) ได้กล่าวว่า ในการจัดครูเข้าสอนควรพิจารณาจัดตามวิชาเอกหรือวิชาโท จัดตามความถนัดและความพอใจ จัดโดยอาศัยประสบการณ์หรือความชำนาญและจัดตามความจำเป็นของโรงเรียน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2550 : 346) ได้กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้ประสบผลสำเร็จต้องมีรูปแบบที่หลากหลายและขึ้นอยู่กับสภาพโอกาสและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ว่าสามารถเอื้อหรือ

พร้อมที่จะนำวิธีการหรือจัดรูปแบบในการจัดดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพกับตัวผู้เรียนอย่างสูงสุด และที่สำคัญการจัดกระบวนการเรียนการสอนต้องคำนึงถึงตัวบุคคลด้วย

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2555 : 94) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทฤษฎีการเรียนรู้แบ่งเป็นทฤษฎีหลัก 4 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีพฤติกรรม ทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ ทฤษฎีของกลุ่มนิยมและทฤษฎีผสมผสาน

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนด้านวิชาการ มีการวางแผนการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ กำหนดกิจกรรม จัดเตรียมสื่อการเรียนการสอน จัดประสบการณ์ที่หลากหลายให้กับผู้เรียน การนิเทศ ติดตามการจัดการเรียนการสอนของครู เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพกับตัวผู้เรียนอย่างสูงสุด

1.2 ขอบข่ายการจัดการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 25) ได้กำหนดขอบข่ายด้านงานจัดการเรียนการสอน ไว้ดังนี้

1. จัดทำแผนการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยความร่วมมือของเครือข่ายสถานศึกษา
2. จัดการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกช่วงชั้น ตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ บูรณาการเรียนรู้ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อคุณภาพของผู้เรียน
3. ใช้สื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้
4. จัดกิจกรรมพัฒนาห้องสมุด ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการเรียนรู้
5. ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
6. ส่งเสริมการพัฒนาความเป็นเลิศของนักเรียนและช่วยเหลือนักเรียนพิการ ด้อยโอกาสและมีความสามารถพิเศษ

กระทรวงศึกษาธิการ (2552 : 10) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนมีการดำเนินงาน ดังนี้

1. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามสาระและหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยวิเคราะห์หลักสูตรและเนื้อหาสาระ มาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม

2. จัดกระบวนการเรียนรู้ควรมีความยืดหยุ่นและเหมาะสม มีการจัดเนื้อหาและกิจกรรมตามความสนใจให้สอดคล้องกับความถนัดของผู้เรียนและผู้มีความสามารถพิเศษและผู้พิการหรือผู้ด้อยโอกาสโดยฝึกทักษะกระบวนการคิดเพื่อเผชิญเหตุการณ์และนำความรู้ไปใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันจากสถานการณ์จริง

3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการอ่านและหมั่นเรียนรู้ การบูรณาการองค์ความรู้ต่าง ๆ ร่วมกันอย่างสมดุล

4. ปลุกฝังให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีค่านิยมที่ดี มีลักษณะอุดมคติที่สอดคล้องกับเนื้อหาของกิจกรรม

5. ให้มีบรรยากาศ สภาพแวดล้อม และแหล่งการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้

6. นำภูมิปัญญาท้องถิ่นประสานกับเครือข่ายผู้ประกอบการ ชุมชน ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนตามความเหมาะสม ร่วมพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

7. จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ โดยเป็นการนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตร นิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกันของบุคลากรภายในสถานศึกษา

8. ส่งเสริมให้ใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ (วิจัยในชั้นเรียน)

9. ส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนา วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างหลากหลายและต่อเนื่อง เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

10. จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้แก่

10.1 จัดกิจกรรมแนะแนว โดยจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทำแผนการเรียนการสอน แบบบันทึก และทำสื่อให้คำปรึกษาแก้ไขข้อบกพร่อง การพัฒนาตนเอง ให้คำปรึกษาการศึกษาต่อและแนะนำอาชีพ

10.2 จัดกิจกรรมนักเรียน โดยสนับสนุนให้มีตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น โครงการ ส่งเสริมความถนัด ความสนใจ ความสามารถ ความต้องการของผู้เรียน ส่งเสริมการทำประโยชน์ต่อสังคม ส่งเสริมการฝึกทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม จัดกิจกรรมการเรียนรู้และจัดหาวัสดุอุปกรณ์ จัดทำแผนการจัดกิจกรรม แบบบันทึก รายงานผล

ศุวิมล มธุรส (2564 : 34) กล่าวว่า จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด – 19 นักเรียนทั่วโลกได้รับผลกระทบในกระบวนการเรียนรู้จากการจัดการเรียนการสอนทั้งออนไลน์และออฟไลน์ในชั้นเรียนตามความเหมาะสม จากแนวคิดของโกล์บิชได้นำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในความปกติใหม่ได้อย่างน่าสนใจ 4 รูปแบบ

1. การเรียนรู้ออนไลน์ ร้อยละ 100 เป็นหลักสูตรที่เตรียมไว้ให้กับโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการสอนผู้เรียนออนไลน์ ซึ่งผู้ปกครองต้องมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือและสนับสนุนผู้เรียน ทั้งในด้านเครื่องมือที่สามารถสนับสนุนการเรียนรู้ เช่น คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต สมาร์ทโฟน และอินเทอร์เน็ต

2. การสอนแบบห้องเรียนเหมาะสำหรับโรงเรียนที่มีนักเรียนจำนวนน้อยและมีพื้นที่กว้างขวาง เพื่อรักษาระยะห่างและสุขอนามัยของนักเรียนอย่างเคร่งครัด

3. การเรียนแบบผสมผสานออนไลน์และออฟไลน์เหมาะสำหรับโรงเรียนที่มีนักเรียนจำนวนมากและไม่มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์มาก่อนควรแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่มและเรียนตามลำดับ โรงเรียนสามารถจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนทางไกลได้

4. โสมศูลเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่คาดหวังมากขึ้นในประเทศไทย ผู้ปกครองจะสอนและให้ผู้เรียนเรียนรู้ในแบบที่เหมาะสมกับผู้เรียน เนื่องจากพวกเขาใส่ใจในความปลอดภัยของบุตรหลานและการป้องกันความปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ

กระทรวงศึกษาธิการ (2563 : 6) เพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา – 19 (โควิด – 19) จึงได้กำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียน 3 รูปแบบ โดยโรงเรียนสามารถเลือกวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมตามความต้องการและสถานการณ์เฉพาะของโรงเรียนได้ดังนี้

1. การเรียนในชั้นเรียน (On-Site) การสอนส่วนใหญ่สามารถจัดได้ในโรงเรียนและในห้องเรียน โดยกิจกรรมการเรียนรู้สามารถบูรณาการกับการสอนอื่นได้ สามารถผสมผสานกับการเรียนรู้ในห้องเรียน เช่น การเรียนรู้ผ่านโทรทัศน์ (On-Air) หรือการเรียนรู้ผ่านอินเทอร์เน็ต (Online) เป็นต้น

2. การเรียนผ่านโทรทัศน์ (On-Air) การเรียนทางไกลผ่านดาวเทียมและโทรทัศน์ดิจิทัลทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้โดยมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมในพระบรมราชูปถัมภ์ สนับสนุนการส่งสัญญาณ 15 ช่องสัญญาณ (ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3) พร้อมสาระการเรียนรู้สำหรับชั้นอนุบาล 1 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ส่วนสาระการเรียนรู้ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่จัดทำวีดิทัศน์ประกอบการสอน

3. การเรียนการสอนแบบออนไลน์ (Online) การสอนออนไลน์เป็นการศึกษาผ่านอินเทอร์เน็ตผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสนใจของตนเองหรือให้ครูเป็นผู้จัดเตรียมเนื้อหาการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถรับเนื้อหาได้ทุกที่ทุกเวลา เนื้อหาอาจรวมถึงข้อความ รูปภาพ เสียง

วิดีโอ และสื่อมัลติมีเดียอื่น ๆ ที่นักเรียน ครู และเพื่อนร่วมชั้นสามารถสื่อสารได้ ปรัชญาหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในลักษณะเดียวกับการเรียนในห้องเรียนปกติผ่านช่องทางการสื่อสาร เช่น อีเมล แชท หรือโซเชียลเน็ตเวิร์ก

สรุปได้ว่า ขอบข่ายการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา หมายถึง การส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ การจัดทำแผนการเรียนรู้ การใช้สื่อ และแหล่งเรียนรู้ การวิจัย เพื่อให้เกิดความรู้ความสามารถแก่ผู้เรียนตามศักยภาพของตนเอง พร้อมทั้งส่งเสริมนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษให้เกิดความเป็นเลิศ โดยที่โรงเรียนสามารถเลือกรูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยพิจารณาตามความเหมาะสม ตามบริบทของโรงเรียนและตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

2. ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

2.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาใช้เป็นแนวทางเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ มีความเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษาซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาไว้ดังนี้

ฉันท ชาติทอง (2552 : 70) ได้กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การปรับแต่งเสริมเติมต่อหรือดำเนินการงานอื่น ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความเหมาะสมสอดคล้อง กับความต้องการของสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและสนองต่อความต้องการของ ผู้เรียน

วิระยุทธ ชาตะกาญจน์ (2556 : 53) ได้สรุปความหมายของคุณภาพหลักสูตร หมายถึง หลักสูตร สถานศึกษาที่มีสาระและมาตรฐานการเรียนรู้เหมาะสมกับความสามารถ ความต้องการของผู้เรียน และสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาของชุมชน

จารุณี แก้วเอี่ยม (2557 : 164) ได้สรุปความหมายของ การพัฒนาหลักสูตร ได้ว่า การพัฒนา หลักสูตร (Curriculum Development) หมายถึง การจัดทำหลักสูตร การปรับปรุง การเปลี่ยนแปลง หลักสูตรให้ดีขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของบุคคล และสภาพสังคม

จิตติมา วรรณศรี (2557 : 29) กล่าวว่า หลักสูตร คือ พิมพ์เขียวของการพัฒนาผู้เรียน เป็นแผนการจัดประสบการณ์ที่กำหนดไว้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะตามที่คาดหวัง มีส่วนประกอบที่สำคัญ ได้แก่ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระความรู้ การจัดกิจกรรมและการประเมินผล

ปรีศนา ลำเนียงแจ่ม (2558 : 30) ได้สรุปความหมาย ของการพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษา ไว้คือ การดำเนินการสร้างหรือปรับปรุง หลักสูตรสถานศึกษาที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น โดยผ่านการวิเคราะห์ ข้อมูลพื้นฐานสภาพแวดล้อม วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของ

ผู้ปกครอง ชุมชน ในท้องถิ่น เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายของสถานศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ดำเนินการประชุมครู ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษา ให้มีส่วนร่วม ทดลองหลักสูตรขณะจัดทำหลักสูตร ปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรโดยติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร

สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการหรือโครงการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับนักเรียนและสถานศึกษา ผ่านการค้นคว้าและวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรสถานศึกษา การจัดทำหลักสูตร การประยุกต์ใช้หลักสูตร การจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ การติดตาม ประเมินผลการใช้หลักสูตร รวมทั้งการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการหลักสูตร

2.2 ขอบข่ายของการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 26) ได้กำหนดขอบข่ายด้านการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเป็นของตนเอง

1.1 จัดให้มีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรขึ้นใช้เองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมและเป็นต้นแบบให้กับโรงเรียนอื่น

1.2 จัดทำหลักสูตรที่มุ่งเน้นพัฒนานักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้และคุณธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

1.3 จัดให้มีวิชาต่าง ๆ ครอบคลุมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ

1.4 เพิ่มเนื้อหาหลักสูตรสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะให้ก้าวหน้าและเจาะลึกยิ่งขึ้น ได้แก่ ศาสนาศึกษา ดนตรี นาฏศิลป์ พลศึกษา อาชีวศึกษา การศึกษาเพื่อความเป็นเลิศ การศึกษาสำหรับผู้พิการ การศึกษาทางเลือก

1.5 เพิ่มเนื้อหา หัวข้อที่สอดคล้องกับเงื่อนไข ความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน สังคม

2. สถานศึกษาสามารถจัดทำหลักสูตร จัดกระบวนการเรียนรู้ ปรับการสอนตามความสามารถของผู้เรียนตามกลุ่มเป้าหมาย เป็นต้น โดยความร่วมมือระหว่างสำนักงานบริการการศึกษาเขตและเครือข่ายสถานศึกษา

3. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้ความเห็นชอบหลักสูตรสถานศึกษา

4. นิเทศติดตามประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตรของสถานศึกษาและรายงานผลให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทราบ

กระทรวงศึกษาธิการ (2552 : 35 – 38) กำหนดว่า ขอบข่ายของการพัฒนาหลักสูตร คือ คณะกรรมการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาพิจารณาให้ความเห็นชอบ ใช้หลักสูตรในห้องเรียน เพื่อศึกษาและติดตามการใช้หลักสูตร ขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษามีขั้นตอน ดังนี้ การแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญของการจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา เช่น หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ข้อมูลวิเคราะห์กรอบท้องถิ่น สภาพปัญหา ความต้องการของชุมชนและสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาจัดเตรียมหลักสูตรสถานศึกษา ใช้หลักสูตรและติดตามผลการใช้หลักสูตร

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2555 : 34) กล่าวว่า ขอบข่ายการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ การออกแบบหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร การใช้หลักสูตรและการประเมินการใช้หลักสูตร

สรุปได้ว่า ขอบข่ายการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เป็นการส่งเสริม ควบคุม วิเคราะห์สภาพแวดล้อม เพื่อการจัดทำหรือการปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรที่มีอยู่แล้วโดยผ่าน กระบวนการ นิเทศ ติดตาม และประเมินการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่องโดยมุ่งเน้นการกำหนด เป้าหมาย จุดประสงค์ เนื้อหาสาระ การจัดการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลให้เหมาะสมกับ สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งผู้บริหารต้องส่งเสริมให้ครูมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตร

3. ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

3.1 ความหมายของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการนำหลักสูตรไปใช้จากผู้สอนสู่ผู้เรียน โดยผู้สอนเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ซึ่งในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้จะดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์ ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้สนับสนุนการจัดกิจกรรมให้ดำเนินไปตามแนวทางที่ได้วางไว้

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 25 – 26) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการ สำคัญ ในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตร ที่มีมาตรฐาน การเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เป็นเป้าหมาย สำหรับ พัฒนาเด็กและเยาวชนในการพัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณสมบัติตามเป้าหมายหลักสูตร ผู้สอนพยายามคัดสรร กระบวนการเรียนรู้ โดยช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านสาระที่กำหนดไว้ใน หลักสูตร 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งปลูกฝังสร้างเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พัฒนาทักษะ ต่าง ๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญ ให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมาย

1. หลักการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความรู้ มีสมรรถนะหลัก และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ตามมาตรฐานการเรียนรู้ ยึดหลักผู้เรียนเป็นสำคัญตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตามความสนใจของผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและการพัฒนาสมอง โดยเน้นทั้งความรู้และจริยธรรม

2. กระบวนการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนต้องดำเนินตามกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายและนำตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน เช่น กระบวนการเรียนรู้เชิงสังเคราะห์ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคมในการจัดการกับสถานการณ์ และกระบวนการแก้ปัญหา การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3. การออกแบบการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรของสถานศึกษาให้เข้าใจ มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดและสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ลักษณะอุดมคติและสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนแล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยเลือกวิธีการสอนและเทคนิคการสอน การวัดและประเมินผลสื่อ/แหล่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพและบรรลุเป้าหมายที่กำหนด

4. บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร ทั้งผู้สอนและผู้เรียนควรมีบทบาท ดังนี้

1. บทบาทของผู้สอน วิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคลแล้วนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียน กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านความรู้และทักษะกระบวนการ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลส่งเสริมผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมาย จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ จัดเตรียมและเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมกับกิจกรรม การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการสอนสามารถประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนได้หลายวิธี เหมาะสมกับธรรมชาติวิชาและระดับพัฒนาการของผู้เรียน นำผลการประเมินมาวิเคราะห์เพื่อซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเอง

2. บทบาทของผู้เรียน กำหนดเป้าหมาย วางแผน และรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเองแสวงหาความรู้ เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อความรู้ ตั้งคำถาม

คิดหาคำตอบ หรือหาแนวทาง แก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ ลงมือปฏิบัติจริง สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ มีปฏิสัมพันธ์ ทำงานทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มและครู ประเมินและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

ชนาธิป พรกุล (2552 : 53) ได้กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง หรือการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการแสดงพฤติกรรมในสถานการณ์ใดซึ่งเป็นผลมาจากการฝึกปฏิบัติหรือได้รับประสบการณ์

ทิสนา แฉมมณี (2553 : 17) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง วัตถุประสงค์ในการเรียนการสอน สาร/เนื้อหาที่ใช้ในการเรียนการสอน วิธีการ/กระบวนการที่ใช้ในการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล สื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับความสามารถ ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีการสอนแบบบูรณาการที่เน้นการพัฒนาผู้สอนให้มีความรู้ความสามารถ ปฏิบัติคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์แก่ผู้เรียน

3.2 ขอบข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 27) ได้กำหนดขอบข่ายด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. จัดเนื้อหาและกิจกรรมตามความสนใจและความสามารถของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การรับมือกับสถานการณ์ และนำความรู้ไปใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ฝึกปฏิบัติ จากประสบการณ์จริง ให้คิด ทำ รักการอ่าน และมีความอยากรู้อยากเห็นอย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานองค์ความรู้จากหลากหลายสาขาในสัดส่วนที่สมดุล ปฏิบัติค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ดีในทุกวิชา รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรม
5. ผู้สอนควรจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนรู้และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้และความรู้ของผู้เรียน ตลอดจนสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ประเภทต่าง ๆ

6. การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา และต้องอาศัยความร่วมมือจาก ผู้ปกครองและผู้คนจากทุกสาขาอาชีพในชุมชน ร่วมพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

รัฐศาสตราวุฒิ (2554 : 216) ได้กล่าวถึง การกำหนดขอบข่ายความรับผิดชอบ งาน ควรวางกรอบงานหลักตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แยกส่วนตามงาน ที่ปฏิบัติจริงจากนั้นจึงกำหนด บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ตามขอบข่ายงาน การบริหารงาน วิชาการด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

1. ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ตามสาระและหน่วยการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. ส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้

3. จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนแก่ครูในกลุ่มสาระต่าง ๆ โดยเน้น การนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตร

4. ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครู เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

สรุปได้ว่า ขอบข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ครูจัดเตรียมเนื้อหาและจัดกิจกรรมการสอน จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการสอน ให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยทำงานร่วมกับผู้ที่มี ส่วนเกี่ยวข้องกับผู้เรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามความสามารถและตามศักยภาพของตนเอง

4. ด้านการวัดผล ประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน

4.1 ความหมายของการวัดผล ประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน

การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน ถือว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญ ของการจัดการศึกษา เพื่อที่จะได้ทราบถึงกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ส่งผลต่อนักเรียนให้ บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เพื่อนำผลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุง วิธีการจัดการเรียนการสอนต่อไป ซึ่งมีผู้กล่าวเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลการศึกษาไว้ ดังนี้

กัสกี (Guskey. 2000 : 41 – 42) กล่าวว่า การประเมินผลเป็นการค้นหาที่เป็นระบบ คุณค่า หรือคุณธรรม การประเมินเป็นการกำหนดคุณค่าให้กับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ

1. กำหนดมาตรฐานสำหรับคุณภาพการตัดสิน
2. มาตรฐานควรมีความเกี่ยวข้องและสมบูรณ์
3. รวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง
4. สร้างมาตรฐานเพื่อกำหนดคุณค่า หรือคุณภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 31) กล่าวว่า การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียนรู้เป็นบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา และมีแนวปฏิบัติดังนี้

1. การกำหนดหลักสูตรของสถานศึกษา กำหนดระเบียบการประเมินผลของสถานศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของชาติ
2. จัดทำเอกสารหลักฐานทางการศึกษาตามระเบียบการวัดผลประเมินผลของสถานศึกษา
3. วัดผล ประเมินผล เทียบโอนประสบการณ์ ผลการเรียนรู้และอนุมัติผลการเรียน
4. จัดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ ทุกช่วงชั้น และจัดให้มีการซ่อมเสริมกรณีที่ผู้เรียน ไม่ผ่านการประเมิน
5. จัดให้มีการพัฒนา เครื่องมือในการวัดและประเมินผล
6. จัดระบบสารสนเทศ ด้านการวัดผลประเมินผลและ การเทียบโอนผลการเรียน เพื่อใช้ในการอ้างอิงตรวจสอบ และใช้ประโยชน์ในการพัฒนา การเรียนการสอน
7. ผู้บริหารสถานศึกษาอนุมัติผลการประเมิน การเรียนด้านต่าง ๆ รายปี/รายภาค และตัดสินผลการเรียนการผ่านช่วงชั้นและจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน
8. การเทียบโอนผลการเรียน เป็นอำนาจของสถานศึกษาที่จะแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ ได้แก่ คณะกรรมการเทียบระดับในระบบและนอกระบบ คณะกรรมการ โอนผลการเรียนเสนอคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการและผู้บริหารสถานศึกษาพิจารณาอนุมัติการเทียบโอน

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 28 - 29) ได้กล่าวถึง การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียนไว้ว่า สถานศึกษาจะต้องกำหนดระเบียบ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผล และประเมินผลของ สถานศึกษาส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดและประเมินผลแต่ละรายวิชาให้สอดคล้องกับมาตรฐาน การศึกษาสาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ส่งเสริมการให้ครูดำเนินการวัดผลและประเมินผลผลการเรียนการสอน โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง จากกระบวนการปฏิบัติและผลงาน จัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ทักษะประสบการณ์และผลการเรียน จากสถานศึกษาอื่นสถานประกอบการและอื่น ๆ ตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด พัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน โดยได้แบ่งการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา ออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ รายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินระดับชั้นเรียน เป็นการวัดและประเมินผลที่อยู่ในกระบวนการ จัดการเรียนรู ผู้สอนดำเนินการเป็นปกติและสม่ำเสมอในการจัดการเรียนการสอน ใช้เทคนิคหลายอย่าง

เช่น การซักถาม การสังเกต การตรวจการบ้าน การประเมินโครงการ การประเมินชิ้นงาน หรือภาระงาน แฟ้มสะสมงาน การใช้แบบทดสอบ ฯลฯ โดยผู้สอน เป็นผู้ประเมินเอง การประเมินระดับชั้นเรียนเป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนมีพัฒนาการความก้าวหน้าในการเรียนรู้อันเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือไม่และมากน้อยเพียงใด และมีสิ่งใด ที่จะต้องพัฒนาปรับปรุง ส่งเสริมในด้านใดและยังเป็น ข้อมูลให้ผู้สอนใช้ปรับปรุงการเรียน การสอนของตนเองด้วยทั้งนี้ โดยสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด

2. การประเมินระดับสถานศึกษา เป็นการตรวจสอบผลการเรียนของผู้เรียนเป็นรายปี/รายภาค ผลการประเมินการอ่านคิดวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นการประเมินเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษาว่าส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ตามเป้าหมายหรือไม่ผู้เรียนมีสิ่งที่ต้องการพัฒนาในด้านใด รวมทั้งสามารถนำผลการเรียนของผู้เรียน ในสถานศึกษาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ระดับชาติ และระดับเขตพื้นที่การศึกษา ผลการประเมินระดับสถานศึกษาจะเป็นข้อมูลและสารสนเทศ เพื่อปรับปรุงนโยบายหลักสูตร โครงการหรือวิธีการจัดการเรียนการสอนตลอดจน เพื่อจัดทำ แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาและ การรายงานผล การจัดการศึกษาต่อคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง และชุมชน

3. การประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษา เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ตามภาระความรับผิดชอบสามารถดำเนินการโดยประเมินคุณภาพผู้เรียนด้วยวิธีการและเครื่องมือที่เป็นมาตรฐานที่จัดทำและดำเนินการโดยเขตพื้นที่การศึกษา

4. การประเมินระดับชาติ เป็นการประเมินผู้เรียนในระดับชาติตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถานศึกษาทุกแห่งต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนใน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมินผล จากการประเมินใช้เป็นข้อมูลในการเทียบเคียงคุณภาพการจัดการศึกษาตลอดจนเป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจในระดับนโยบายของประเทศ

พิชิต ฤทธิจัญญ (2552 : 3) สรุปความหมายของ การวัดผล หมายถึง กระบวนการกำหนดตัวเลขหรือสัญลักษณ์ให้กับบุคคล สิ่งของ หรือเหตุการณ์อย่างมีกฎเกณฑ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แทนปริมาณหรือคุณภาพของคุณลักษณะที่จะวัด

รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ (2554 : 216) ได้กล่าวถึง การกำหนดขอบข่ายความรับผิดชอบ งานควรวางกรอบงานหลักตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แยกส่วนตามงาน ที่ปฏิบัติจริงจากนั้นจึงกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบตามขอบข่ายงานการบริหารงาน วิชาการ ด้านการวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน ดังนี้

1. จัดทำระเบียบและแนวทางการวัดและประเมินผลของสถานศึกษา
2. ครูได้รับการสนับสนุนให้จัดทำแผนการประเมิน และประเมินแต่ละสาระเทียบกับมาตรฐานการศึกษา สาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้
3. ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผล และประเมินผลการเรียนการสอน โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง จากกระบวนการ การปฏิบัติ และผลงาน
4. จัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และผลการเรียนรู้จากสถานศึกษาอื่น ตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด
5. พัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2555 : 9 – 100) กล่าวว่า การวัด (Measurement) เป็นกระบวนการที่กำหนดจำนวนตัวเลขให้กับวัตถุสิ่งของหรือบุคคลตามความมุ่งหมาย และเปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างที่ปรากฏอยู่ในสิ่งที่จะวัดนั้นการวัดด้านการเรียนรู้วัด 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Domain) ด้านทักษะปฏิบัติ (Psychomotor Domain) ด้านเจตคติ (Affective Domain) ส่วนการประเมินผล (Evaluation) เป็นการพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับ คุณภาพคุณค่าความดีและการกระทำบางที่ขึ้นอยู่กับ การวัดเพียงอย่างเดียวหรือการรวมการวัด หลายทาง การประเมินผลแต่ละครั้งจะประกอบด้วยการวัดที่ได้จากกระบวนการต่าง ๆ เกณฑ์ การพิจารณาและการตัดสินใจเป็นการชี้ขาดหรือสรุปผลการเปรียบเทียบผลของการวัดเป็นเกณฑ์ที่ กำหนดไว้สถานศึกษามีแนวปฏิบัติดังนี้

1. จัดทำระเบียบและแนวทางการวัดและประเมินผลของสถานศึกษา
2. ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผลและประเมินผลรายวิชาตามมาตรฐานการศึกษา สาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้
3. ส่งเสริมให้ครูวัดและประเมินผลการเรียนการสอนโดยเน้นการประเมินจากกระบวนการและผลงานประกอบกับสถานการณ์จริง
4. การประเมินผลการเรียนรู้จัดขึ้นตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด
5. พัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

สรุปได้ว่า การวัดผลประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน คือ ตามหลักสูตรของสถานศึกษากำหนดระเบียบการวัดและประเมินผลของสถานศึกษานำวิธีการประเมินผู้เรียนที่หลากหลายการวัดและประเมินผลต้องครอบคลุมการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน คือ ความรู้ ทักษะ การปฏิบัติงาน และเจตคติ ประเด็นคือครูมีผลการประเมิน ตามสภาพจริงของนักเรียนรายบุคคล เทียบโอน ประสบการณ์ ผลการเรียน และอนุมัติผลการเรียน มีการพัฒนาเครื่องมือในการวัดประเมินผล ส่งเสริมให้มีการจัดระบบสารสนเทศด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอน ผลการเรียน เพื่อใช้ในการอ้างอิงตรวจสอบและใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

4.2 ขอบข่ายงานวัดผลและประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 29) ได้กำหนดขอบข่ายด้านงานวัดผลและประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียนไว้ดังนี้

1. กำหนดระเบียบการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรและให้เป็นไปตามนโยบายของประเทศ
2. จัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษาตามระเบียบการวัดและประเมินผลของสถานศึกษา
3. เทียบโอนประสบการณ์ผลการเรียนวัดผล ประเมินผล และอนุมัติผลการเรียน
4. จัดให้มีการซ่อมเสริมกรณีที่มีผู้เรียนไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินและจัดให้มีการประเมินผลการเรียนทุกช่วงชั้น
5. ส่งเสริมให้พัฒนาเครื่องมือด้านการวัดและประเมินผล
6. จัดระบบสารสนเทศด้านการวัดผลประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียนเพื่อใช้อ้างอิง ตรวจสอบ ใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการจัดการเรียนรู้
7. ผู้บริหารสถานศึกษาอนุมัติผลการประเมินการเรียนการสอนทั้งรายปี/รายภาค มีการตัดสินผลการเรียนการผ่านช่วงชั้นและจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน
8. การเทียบโอนผลการเรียนเป็นอำนาจของสถานศึกษาที่จะแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ ได้แก่ คณะกรรมการเทียบระดับการศึกษา ทั้งในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัย คณะกรรมการเทียบโอนผลการเรียน และเสนอคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการพร้อมทั้งให้ผู้บริหารสถานศึกษาอนุมัติการเทียบโอน

กระทรวงศึกษาธิการ (2552 : 37) กำหนดว่า ขอบข่ายของการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียนมีดังนี้ กำหนดระเบียบการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษา จัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษาให้เป็นไปตามระเบียบการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษา

การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้และอนุมัติผลการเรียนรู้ จัดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ของทุกช่วงชั้นและการจัดให้มีการสอนซ่อมเสริม จัดให้มีการพัฒนาเครื่องมือในการวัดผลและประเมินผล จัดระบบสารสนเทศด้านการวัดผลประเมินผล การอนุมัติผลการประเมินผลการเรียนและการเทียบโอนผลการเรียน

รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ (2554 : 99) กล่าวว่า โดยมีขอบเขตการประเมินและเทียบโอนผลการเรียนรู้ ดังนี้ กำหนดระเบียบปฏิบัติการวัดและประเมินผลของสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผลและประเมินผลรายสาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษา และเน้นผลการปฏิบัติกระบวนการประเมินผล สนับสนุนให้ครูวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ประเมินผลการเรียนการสอน

จันทราณี สงวนนาม (2553 : 154-155) กล่าวว่า ขอบข่ายของงานวัดผลและประเมินผลไว้ดังนี้

1. การประเมินผลระดับชั้นเรียน เป็นสิ่งที่ครูผู้สอนจะเป็นต้องประเมินผู้เรียนในแต่ละรายวิชา เพื่อรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย ควรทำอย่างต่อเนื่องควบคู่กันไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายปี หรือรายภาคของสถานศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้
3. การประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประเมินคุณภาพผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนด้วยข้อสอบมาตรฐานที่จัดทำและดำเนินการโดยเขตพื้นที่การศึกษา
4. การประเมินผลระดับชาติ สถานศึกษาดำเนินการกับผู้เรียนทั้งหมดซึ่งศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ให้ได้รับการประเมินคุณภาพระดับชาติ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์

สรุปได้ว่า ขอบข่ายงานการวัดผลประเมินผล เป็นกระบวนการทดสอบความรู้และศักยภาพของนักเรียนแล้วนำผลจากประเมินผลมาตัดสินใจในการเรียนหรือพฤติกรรมแล้วสรุปคุณลักษณะเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้บริหารสามารถนำข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจ ในการปรับปรุงและช่วยเหลือครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และยังสามารถนำผลที่ได้ไปเทียบเมื่อมีการย้ายหรือโอนไปต่างสถานศึกษา

5. ด้านการนิเทศการศึกษา

5.1 ความหมายของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้นโดยผ่านการติดตามจากผู้บริหารเพื่อรับข้อมูลที่เป็นจริง มีนักวิชาการและนักการศึกษาให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ (2554 : 218) ได้กล่าวถึง การกำหนดขอบข่ายความรับผิดชอบงาน ควรวางกรอบงานหลักตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แยกส่วนตามงาน ที่ปฏิบัติจริงจากนั้นจึงกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบตามขอบข่ายงานการบริหาร งานวิชาการด้านการนิเทศการศึกษา ดังนี้

1. จัดระบบงานวิชาการและการเรียนการสอนภายในสถานศึกษาโดยให้มีการนิเทศในระบบงาน
2. ดำเนินการนิเทศการเรียนการสอนและงานวิชาการ ในรูปแบบต่าง ๆ อย่างหลากหลายมีความเหมาะสมกับสถานศึกษา
3. ประเมินผลการจัดระบบ และกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา
4. ประสานงาน ติดตามกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพัฒนาระบบและขั้นตอนการนิเทศด้านวิชาการและการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา
5. การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเรียนรู้การจัดการระบบนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษากับหน่วยงานและสถานศึกษาอื่นในเขตพื้นที่การศึกษา

ภารดี อนันต์นาวี (2553 : 286) ได้กล่าวถึง การนิเทศการศึกษา คือ การจัดระบบการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา การดำเนินการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนในรูปแบบหลากหลายและเหมาะสมกับสถานศึกษา การประเมินผล การจัดระบบ และกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา การ ติดตาม ประสานงานกับหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนของสถานศึกษา และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ของระบบนิเทศการศึกษาในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่นหรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษาภายในต้นสังกัด

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2555 : 222) กล่าวถึง การนิเทศการศึกษาไว้ว่าการนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการจัดการบริหารการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางให้ความช่วยเหลือเป็นความร่วมมือระหว่างครูและบุคลากรที่มีส่วนร่วมกับการจัดการศึกษาเพื่อแก้ไขการเรียนการสอนของครูและพัฒนาคุณภาพของบทเรียนให้สอดคล้องตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

จิตติมา วรรณศรี (2557 : 107) กล่าวถึงการนิเทศการศึกษาว่า เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร/ผู้นิเทศกับครูเพื่อดูแลช่วยเหลือ ให้คำแนะนำแก่ครูในการปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนรู้และการปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา และส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพครู

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา คือ การกำกับ ติดตาม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์และวางแผนการนิเทศการจัดทำเครื่องมือนิเทศ ดำเนินการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยผ่านกระบวนการชี้แนะ ให้ความช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ครูในการปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ติดตาม ประเมินผลการจัดระบบและกระบวนการนิเทศการศึกษา การพัฒนากระบวนการและปรับปรุงการนิเทศเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ และเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดแก่ผู้เรียน

5.2 ขอบข่ายการนิเทศการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 32) ได้กำหนดขอบข่ายด้านการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. สร้างความตระหนักให้แก่ครูและผู้เกี่ยวข้องให้เข้าใจกระบวนการนิเทศภายในว่าเป็นกระบวนการทำงานร่วมกัน ที่ใช้เหตุผลการนิเทศเป็นการพัฒนาปรับปรุงวิธีการทำงานของแต่ละบุคคลให้มีคุณภาพ การนิเทศเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร เพื่อให้ทุกคนเกิดความเชื่อมั่นว่า ได้ปฏิบัติถูกต้อง ก้าวหน้า และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้สอนและผู้เรียน
2. จัดการนิเทศภายในสถานศึกษาให้มีคุณภาพทั่วถึงและต่อเนื่องเป็นระบบและกระบวนการ
3. จัดระบบนิเทศภายในสถานศึกษาให้เชื่อมโยงกับระบบนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2554 : 146) กล่าวว่า ขอบข่ายของการนิเทศการศึกษาตามแนวคิดของกลิคแมน (Glickman) มีขอบข่ายงาน 5 งาน ดังนี้ การให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง การพัฒนาบุคลากร เสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่มการพัฒนาหลักสูตร และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การสนับสนุนโดยตรงแก่ครู การพัฒนาความสามารถทางวิชาชีพ เพิ่มประสบการณ์และพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2552 : 40) กำหนดว่า ขอบข่ายของการนิเทศศึกษามีดังนี้ สร้างความตระหนักให้แก่ครูและผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้เข้าใจกระบวนการนิเทศภายในว่าเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันที่ใช้เหตุผล การนิเทศเป็นการพัฒนาปรับปรุงวิธีการทำงานของแต่ละ

บุคคลให้มีคุณภาพ การนิเทศเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร เพื่อให้ทุกคนเกิดความเชื่อมั่นว่าได้ปฏิบัติถูกต้อง ก้าวหน้า และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและตัวครู จัดการนิเทศภายในสถานศึกษาให้มีคุณภาพทั่วถึงและต่อเนื่องเป็นระบบและกระบวนการ จัดระบบนิเทศภายในสถานศึกษาให้เชื่อมโยงกับระบบนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2555 : 225) กล่าวว่า ขอบข่ายของการนิเทศการศึกษาตามแนวคิดของแฮร์ริส (Haris. 1989) มีดังนี้ งานนิเทศเกี่ยวกับหลักสูตร การนิเทศเกี่ยวกับการจัดการเรียนสอน การนิเทศเกี่ยวกับการเลือกสรรบุคคล การนิเทศเกี่ยวกับการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก การนิเทศเกี่ยวกับการจัดทำวัสดุอุปกรณ์ การอบรมครูประจำการ การปฐมนิเทศความสามัคคีชุมชน และการประเมินผล

สรุปได้ว่า ขอบข่ายของการนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาปรับปรุงวิธีการทำงานของแต่ละบุคคลให้มีคุณภาพและเกิดความเชื่อมั่นว่าได้ปฏิบัติถูกต้อง เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน

6. ด้านการพัฒนาและการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

6.1 ความหมายของการพัฒนาและการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ช่วยให้การจัดกิจกรรมมีความน่าสนใจ ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะตามมาตรฐานของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาและการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาไว้ดังนี้

รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ (2554 : 112 – 118) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ดังนี้

สื่อ หมายถึง สิ่งใด ๆ ก็ตามที่เป็นตัวกลางระหว่างแหล่งกำเนิดของสารกับผู้รับสาร เป็นสิ่งที่นำพาสารจากแหล่งกำเนิดไปยังผู้รับสาร เพื่อให้เกิดผลใด ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา หมายถึง การระดมสรรพความรู้ที่มีเหตุผลมาประยุกต์ให้เป็นระบบใหม่ และสามารถนำมาใช้ปฏิบัติในสถานการณ์ที่เป็นจริงในการแก้ปัญหา ให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2555 : 208) ได้สรุปไว้ว่า สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาหมายถึง งานบริการที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อจัดหาประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดี โดยเป็นการบริหารทางด้านวัสดุ เครื่องมือ อุปกรณ์ ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับนักเรียน ตลอดจนครู อาจารย์ผู้มีความประสงค์จะใช้สื่อทัศนูปกรณ์เหล่านั้น และยังรายงานด้านการวางแผน การผลิต

การทดลองใช้ การประเมินผลวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ โดยแบ่งประเภทของสื่อการเรียนรู้เป็น 3 ประเภท โดยแบ่งตามความสามารถและ ลักษณะได้ดังนี้

1. สื่อทัศนวัสดุ ได้แก่ ภาพ วัสดุลายเส้น วัสดุมีทรง
2. สื่อเครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ ได้แก่ วีดิทัศน์ แถบบันทึกเสียง เครื่องฉาย สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ซีดีรอม อินเทอร์เน็ตและอื่น ๆ
3. กิจกรรมโสตทัศนูปกรณ์ ได้แก่ การศึกษานอกสถานที่ การจัดนิทรรศการการจัดสถานการณ์จำลอง

เกริก ท่วมกลาง และจินตนา ท่วมกลาง (2555 : 9 – 10) ได้ให้ความหมายของสื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาว่า การสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างมีระเบียบระบบ การคิด แสวงหารูปแบบใหม่ ๆ ของสื่อ เทคนิควิธีการ กระบวนการ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพตรงตามเป้าหมายของหลักสูตร โดยนวัตกรรมด้านการศึกษามีได้ ดังต่อไปนี้

1. จำแนกตามผู้ใช้ประโยชน์โดยตรง แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ
 - 1.1 ประเภทสื่อสำหรับครู ได้แก่ คู่มือครู เอกสารประกอบการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ ชุดการสอน (สื่อประสม) หนังสืออ้างอิง อุปกรณ์ โสตทัศนวัสดุ เครื่องมือวัดผล
 - 1.2 ประเภทสื่อสำหรับนักเรียน ได้แก่ สื่อการเรียนรู้ ใบงาน ใบความรู้บทเรียนสำเร็จรูป ชุดทดลอง แบบฝึกหนังสือเสริมประสบการณ์ ชุดเกม ชุดเพลง การ์ตูน
2. จำแนกตามลักษณะของนวัตกรรม แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ
 - 2.1 ประเภทเทคนิควิธีการหรือกิจกรรม เช่น บทบาทสมมุติ การสอนเป็นคณะ การสอนแบบศูนย์การเรียน การเรียนเพื่อความรอบรู้ การสอนโดยใช้พี่เลี้ยง การเรียนตามความสามารถ การศึกษาเป็นรายบุคคล รูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่ม การสอนความคิดรวบยอดด้วยวิธีการสอนอุปนัยและนิรนัย ฯลฯ
 - 2.2 ประเภทสื่อการเรียนการสอน เช่น บทเรียนสำเร็จรูป ชุดการสอน ชุดสื่อประสม บทเรียนโมดูล วีดิทัศน์ สไลด์ประกอบเสียง แผ่นโปร่งใส เกม เพลง ใบงาน บทเรียนที่ใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน

จิตติมา วรรณศรี (2557 : 70) ได้กล่าวว่าเทคโนโลยีทางการศึกษา หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ หรือเทคนิควิธีการใด ๆ ที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้มีความเข้าใจได้ดี ถูกต้องและรวดเร็วยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า การพัฒนาและการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา หมายถึง การดำเนินงาน พัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาประกอบไปด้วย การศึกษา วิเคราะห์คุณภาพ จัดหาสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างหลากหลาย ผลิต พัฒนาสื่อ นวัตกรรมการเรียนการสอน ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ประเมินผลการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อนำมาปรับปรุงให้เหมาะสม ส่งเสริมให้ครูผลิต พัฒนาสื่อ นวัตกรรม การสร้างองค์ความรู้ใหม่ เพื่อใช้ในการกิจกรรมการเรียนการสอนของนักเรียนให้เกิดประสิทธิภาพและเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

6.2 ขอบข่ายงานพัฒนาสื่อและใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 40) ได้กำหนดขอบข่ายด้านการพัฒนาสื่อและใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาไว้ดังนี้

1. จัดให้มีการร่วมวางแผนและพัฒนานโยบายการพัฒนาและจัดหาเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้เพื่อการศึกษาในสถานศึกษา
2. พัฒนาบุคลากรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีด้านสื่อการเรียนรู้เพื่อการศึกษา พร้อมทั้งให้มีการจัดตั้งเครือข่ายทางวิชาการ ชมรมวิชาการ เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา
3. ใช้สื่อและพัฒนาเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา ที่ให้ข้อเท็จจริงเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ เกิดขึ้นโดยเฉพาะหาแหล่งสื่อที่เสริมการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ
4. ส่งเสริมงานห้องสมุดของสถานศึกษาให้เป็นสถานที่เพื่อการเรียนรู้ของสถานศึกษาและชุมชน
5. ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร โดยกระบวนการนิเทศจัดหา ใช้ผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีด้านสื่อทางการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2552 : 33-34) ได้กำหนดขอบข่ายงานพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาไว้ ดังนี้

1. ศึกษา สำรวจ วิเคราะห์สภาพปัญหา การจัดหา การเลือก การใช้ และการประเมินคุณภาพสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อใช้จัดการเรียนการสอน และการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสำหรับเด็กปกติและเด็กพิการเรียนร่วม
2. จัดหาสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างหลากหลาย เพื่อใช้ในการเรียนการสอน และการพัฒนางานด้านวิชาการ

3. เลือกใช้สื่อและเทคโนโลยีที่ผ่านการประเมินคุณภาพทางวิชาการจาก คณะกรรมการของสถานศึกษา คณะกรรมการของ สพท. และหรือกระทรวงศึกษาธิการแล้ว โดยดำเนินการคัดเลือกในรูปของคณะกรรมการและประเมินการใช้สื่ออย่างสม่ำเสมอ

4. ผลิต พัฒนาสื่อ นวัตกรรม การเรียนการสอน รวมทั้งประเมินคุณภาพสื่อๆ เพื่อเลือกใช้ประกอบการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

5. ร่วมพัฒนาศูนย์สื่อการเรียน นวัตกรรมและเทคโนโลยี

6. ประสานความร่วมมือในการผลิต จัดหา พัฒนา และแลกเปลี่ยนการใช้สื่อ

สรุปได้ว่า ขอบข่ายงานพัฒนาสื่อและใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา เป็นการจัดหา คัดเลือก ใช้ พัฒนาและประเมินคุณภาพสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี ประสาน จัดหา พัฒนาและการสื่อสารสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อการศึกษาสมัยใหม่สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียน การสอนและดำเนินงานทางวิชาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการ

7.1 ความหมายของประสิทธิภาพการบริหารวิชาการ

ประสิทธิผล (effectiveness) เป็นตัวชี้วัดผลสำเร็จของการดำเนินงานและแสดงผล การดำเนินงานนั้นประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับประสิทธิผลไว้ดังนี้

การดี อนันต์นาวี (2551 : 204) กล่าวว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง การที่องค์การ ปฏิบัติงานใด ๆ โดยใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จนเกิดผลสำเร็จตามที่องค์การตั้งไว้

รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ (2554 : 23) กล่าวว่า ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการ หมายถึง

1. การบริหารหลักสูตร

1.1 สร้างและปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น

1.2 ใช้หลักสูตรสถานศึกษาที่จัดทำขึ้น

1.3 มีการประเมินผลการใช้หลักสูตรและนำผลการประเมินมาใช้

2. ประสิทธิภาพการบริหารการเรียนการสอน

2.1 มีการเตรียมการสอนโดยจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีองค์ประกอบ ครบถ้วนสัมพันธ์กัน สอดคล้องกับหลักสูตรและผู้เรียน

2.2 จัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

2.3 การประเมินผลการเรียนรู้ระหว่างเรียนและนำผลการประเมินไปใช้ในการ ปรับปรุงการเรียนการสอน

2.4 จัดแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

2.5 มีเอกสารสิ่งพิมพ์และสื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และใช้จัดกิจกรรมอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

3. การบริหารการนิเทศภายใน

3.1 วางแผนโครงการนิเทศได้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของผู้รับการนิเทศ

3.2 ดำเนินการนิเทศตามแผน โครงการนิเทศ โดยใช้กิจกรรมที่เหมาะสมกับงานและผู้รับการนิเทศ อย่างสม่ำเสมอและทั่วถึง

3.3 ประเมินผลการนิเทศอย่างเป็นระบบ และนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาการนิเทศของโรงเรียน

3.4 ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อพัฒนาการนิเทศ

4. การบริหารการวิจัยและพัฒนา

4.1 วิเคราะห์ปัญหาและวางแผนแก้ไขปัญหาและพัฒนาการวิจัย

4.2 ดำเนินการแก้ไขปัญหาด้านวิธีการวิจัย

4.3 เผยแพร่ผลงานการแก้ไขปัญหาจากผลงานการวิจัย

5. การบริหารโครงการทางวิชาการ

5.1 เป็นผู้ริเริ่มและส่งเสริมการจัดการโครงการวิชาการของสถานศึกษา

5.2 ติดตามและช่วยเหลือการดำเนินงานตามโครงการ

5.3 ให้ขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานตามโครงการ

6. การบริหารระบบข้อมูลสารสนเทศ

6.1 จัดทำข้อมูลสารสนเทศให้เป็นปัจจุบัน

6.2 พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน

6.3 ประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารสารสนเทศต่อสาธารณชนได้ทราบถึงการพัฒนาระบบสารสนเทศ

7. การบริหารการประกันคุณภาพการศึกษา

7.1 กำหนดเกณฑ์การประเมินและตัวบ่งชี้การวางแผนพัฒนาระบบการประกันคุณภาพ

7.2 การดำเนินการพัฒนาตามแผนการประสานความร่วมมือกับองค์กรและหน่วยงานอื่นมารองรับมาตรฐานการศึกษา

สันติ บุญภิรมย์ (2552 : 51) กล่าวว่า ประสิทธิผล หมายถึงระดับของความสำเร็จในการปฏิบัติงานโดยบรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้เป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนดโดยใช้หลักการเปรียบเทียบพร้อมทั้งหากระบวนการมาปรับใช้ให้ผลงานขึ้นเรื่อย ๆ หรือมากกว่าที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ หมายถึง ความสำเร็จของการปฏิบัติงานกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม พัฒนาปรับปรุงด้านการจัดการเรียนการสอนของนักเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน บรรลุผลตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรและ การจัดการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลการเรียน การนิเทศภายในสถานศึกษา และ การประกันคุณภาพการศึกษา

8. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์

8.1 ความหมายของปัญญาประดิษฐ์

ปัจจุบันปัญญาประดิษฐ์มีนิยามและความหมายที่หลากหลายตามแนวคิด ในที่นี้จะขอเสนอนิยามและความหมายของปัญญาประดิษฐ์ที่น่าสนใจ ซึ่งมีผู้ให้คำนิยามความหมายของปัญญาประดิษฐ์ไว้ดังนี้

ชูพันธุ์ รัตนโกศา (2559 : 2) ปัญญาประดิษฐ์ หมายถึง เป็นแนวทางการพัฒนาทางด้านคอมพิวเตอร์อีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งทำให้เครื่องคอมพิวเตอร์คิดและตัดสินใจได้ใกล้เคียงกับมนุษย์โดยอาศัยหลักการจากการศึกษาวิธีคิด การตัดสินใจหรือหลักของเหตุผลจากมนุษย์เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพของเครื่องคอมพิวเตอร์ให้สามารถตอบสนองการทำงานที่มากกว่าเป็นเพียงเครื่องจักรกลหรือโปรแกรมทั่วไป โดยเริ่มจากการนำแนวคิดดังกล่าวมากำหนดเป็นขั้นตอนให้เครื่องคอมพิวเตอร์ทำงาน แก้ปัญหา ตัดสิน และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ส่งผลให้เครื่องคอมพิวเตอร์มีความฉลาดมากขึ้น สามารถทำงานในระบบที่มีความซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่ต้องอาศัยแรงงานจากมนุษย์

เดชฤทธิ์ มณีธรรม (2563 : 3) ปัญญาประดิษฐ์ หมายถึง วิทยาการทางคอมพิวเตอร์และการประมวลผลแขนงหนึ่ง ที่นักวิทยาศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญ มีความพยายามที่จะพัฒนาให้ระบบปัญญาประดิษฐ์ มีความสามารถในทุก ๆ ด้าน เช่น การคิดและประมวลผล การแสดงผล เพื่อให้ถูกต้องและแม่นยำ การแสดงหลักการและแสดงเหตุผล ตลอดจนการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยอ้างอิงจากหลักการและข้อมูลที่มีอยู่เพื่อประมวลผลแสดงผลออกมาได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง แม่นยำสูง และสามารถนำไปใช้งานได้จริง เพราะในปัจจุบันโลกธุรกิจมีการแข่งขันสูง โดยเฉพาะผู้ประกอบการธุรกิจที่ดำเนินการด้านการผลิตและจำหน่ายขนาดย่อม (SME: Small and Medium

Enterprise) มีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องนำระบบปัญญาประดิษฐ์ มาใช้พัฒนาธุรกิจอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงในโลกธุรกิจ

เคิร์ซไวส์ (Kurzweil. 1990 : 117) กล่าวว่า ปัญญาประดิษฐ์ หมายถึง วิชาของการสร้างเครื่องจักรที่ทำงานในสิ่งซึ่งอาศัยปัญญาเมื่อกระทำโดยมนุษย์

ริชและคิงส์ท (Rich, & Kinght. 1991 : 3) กล่าวว่า ปัญญาประดิษฐ์ หมายถึง การศึกษาวิธีทำให้คอมพิวเตอร์กระทำในสิ่งที่มนุษย์ทำได้ดีกว่าในขณะนั้น

วินสตัน (Winston. 1992 : 5) กล่าวว่า ปัญญาประดิษฐ์ หมายถึง การศึกษาวิธีคำนวณที่สามารถรับรู้ ใช้เหตุผลและการกระทำ

สรุปได้ว่า ปัญญาประดิษฐ์เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งของวิทยาการคอมพิวเตอร์ ที่ใช้สำหรับพัฒนาให้เครื่องคอมพิวเตอร์หรือเครื่องจักร เพื่อสร้างซอฟต์แวร์หรือปัญญาที่สามารถเลียนแบบความสามารถของมนุษย์ที่ซับซ้อนได้ เช่น จดจำ แยกแยะ ให้เหตุผล ตัดสินใจ คาดการณ์ สื่อสารกับมนุษย์และนำความรู้ที่มารวมกันเพื่อหาข้อสรุปหรือผลลัพธ์ของปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8.2 การนำปัญญาประดิษฐ์มาประยุกต์ใช้งาน

การพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ต่างออกมาให้ใช้งาน และประยุกต์มาใช้งานในหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ทางด้านการศึกษา การแพทย์ และทางด้านเทคโนโลยีการผลิตเพื่อลดการทำงานในภาคแรงงานต่าง ๆ ดังนี้

ณัฐพงษ์ วารีประเสริฐ และคณะ (2552 : 12) กล่าวว่า ขอบเขตในการประยุกต์ใช้งานทางปัญญาประดิษฐ์ไม่ได้จำกัดเฉพาะเพียงในสาขาที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์เท่านั้นแต่ยังขยายไปถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความชาญฉลาด ในหัวข้อนี้จะนำเสนอสาขาต่าง ๆ ที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาและการประยุกต์ใช้งาน ดังต่อไปนี้

1. เกม (Game) เป็นการนำปัญญาประดิษฐ์ไปใช้ในซอฟต์แวร์ด้านบันเทิง โดยส่วนใหญ่จะเป็นการนำไปใช้ในการเพิ่มความเหมือนจริงให้กับระบบการทำงานของเกมให้มีระดับความยากมากขึ้นเป็นการเพิ่มความท้าทายให้กับผู้เล่น ซึ่งการเพิ่มประสิทธิภาพในด้านนี้จะช่วยให้ผู้เล่นรู้สึกเหมือนกับการมีระบบการคิดเป็นของตนเอง ได้ตอบ ตอบสนองการสั่งการของผู้ใช้โดยราวกับมีตัวตนหรือมีมนุษย์ควบคุมอยู่ การพัฒนาของปัญญาประดิษฐ์อาจพัฒนาไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาเกมปัจจุบันวงการของซอฟต์แวร์เกม จำเป็นต้องมีระบบปัญญาประดิษฐ์ที่ดี เพื่อใช้เป็นจุดเด่นในการนำเสนอความน่าสนใจของเกม เพื่อให้อารมณ์ในการเล่นมีความเหมือนจริง ราวกับผู้เล่นกำลังแข่งขันกับสิ่งที่ยังรู้และตัดสินใจได้รวดเร็วเทียบเคียงกับมนุษย์ ส่งผลให้เกมมีความสนุกสนานมากขึ้นด้วย

2. ระบบผู้เชี่ยวชาญ (Expert System : ES) เป็นอีกระบบหนึ่งที่พัฒนามาจากปัญญาประดิษฐ์ซึ่งรู้จักกันอย่างกว้างขวางและนำไปใช้งานอย่างแพร่หลาย โดยระบบจะช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาหรือข้อมูลที่ซับซ้อน จึงต้องอาศัยองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จนได้คำตอบที่ดีที่สุดและเหมาะสมกับสถานการณ์ ระบบผู้เชี่ยวชาญเป็นการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในอีกรูปแบบหนึ่ง โดยให้เครื่องคอมพิวเตอร์ทำหน้าที่เสมือนเป็นที่ปรึกษา ซึ่งเดิมทีอาจใช้แรงงานมนุษย์ แต่เนื่องจากปัญหาที่มีความซับซ้อน ข้อมูลแวดล้อมมีปริมาณมาก การอาศัยแรงงานมนุษย์อาจทำได้ล่าช้างบประมาณที่ใช้สำหรับจ้างผู้เชี่ยวชาญก็ค่อนข้างสูงการนำปัญญาประดิษฐ์มาประยุกต์ใช้เป็นระบบผู้เชี่ยวชาญ

3. การให้เหตุผลเชิงกรณีศึกษา (Case - based Resoning) การให้เหตุผลเชิงกรณีศึกษา (Case - based Reasoning) หรือเรียกสั้น ๆ ว่า CBR เป็นการประยุกต์ใช้งานปัญญาประดิษฐ์อีกวิธีหนึ่งที่อาศัยพื้นฐานทางความคิดและการเรียนรู้จากประสบการณ์ของมนุษย์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาโดยจะอ้างอิงวิธีการแก้ไขปัญหาต่างจากกรณีศึกษาที่เคยผ่านมา CBR เป็นระบบที่มีกระบวนการแก้ไขปัญหาด้วยการสรุปความ และหาเหตุผลจากปัญหาหรือกรณีศึกษาเดิมที่เคยผ่านการประยุกต์ใช้งานระบบ CBR มีอยู่หลายประเภท เช่น ระบบการตรวจจับข้อผิดพลาดในสายงานผลิตภายในโรงงาน ซึ่งเป็นการตรวจสอบโดยอาศัยกรณีศึกษาเพื่อลดข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นซ้ำ ๆ ให้น้อยลงจากการเรียนรู้และหาแนวทางป้องกันจากฐานกรณีศึกษาที่มี เป็นต้น

4. กลไกการเรียนรู้ (Machine Learning) เป็นการนำปัญญาประดิษฐ์มาประยุกต์ใช้ในด้านการศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้เครื่องจักรกลและเครื่องคอมพิวเตอร์ มีความรู้ในระบบงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากสถานการณ์ หรือองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นตามสภาพแวดล้อมต่าง ๆ โดยอาจเป็นสิ่งที่เครื่องคอมพิวเตอร์ไม่เคยพบมาก่อน ทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งยังลดความผิดพลาดลงได้อีกทางหนึ่ง เนื่องจากเครื่องคอมพิวเตอร์หรือเครื่องจักรมีองค์ความรู้ใหม่ที่มีข้อมูลครอบคลุมทุกสถานการณ์หรือปัญหา ปัญญาประดิษฐ์เป็นตัวช่วยให้ระบบของเครื่องคอมพิวเตอร์หรือเครื่องจักรเกิดการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องอาศัยการสั่งจากมนุษย์ กลไกการเรียนรู้มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นคว้าและเข้าถึงฐานความรู้ เพื่อเพิ่มความรู้จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ เช่น การเรียนรู้ในโปรแกรมหมากรุกให้สามารถคาดคะเนเกมการเล่นได้ทำให้มีรูปแบบการเล่นบนกระดานที่น่าสนใจมากขึ้น

5. การคำนวณเชิงวิวัฒนาการ (Evolutionary Computation) เป็นการเรียนรู้อีกชนิดหนึ่งที่ประยุกต์ใช้งานกับเครื่องจักรหรือเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ให้สูงขึ้นโดยเลียนแบบวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต การเรียนรู้รูปแบบนี้ทำงานอยู่บนพื้นฐานทฤษฎีวิวัฒนาการของ Charles Darwin โดยนำมาประยุกต์ใช้กับการเรียนรู้ของเครื่องจักรเช่น ขั้นตอนวิธี

เชิงพันธุกรรม (Genetic Algorithm: GA) และ โปรแกรมเชิงพันธุกรรม (Genetic Programming: GP) เป็นต้น เป็นทฤษฎีการดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิตที่เกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาส่งผลให้สิ่งมีชีวิตมีวิวัฒนาการ (Evolution) เพื่อให้สามารถอยู่รอดในสภาพแวดล้อมขณะนั้นได้ การคำนวณเชิงวิวัฒนาการจะมุ่งเน้นในการศึกษาด้านพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิต เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้ของเครื่องจักร รูปแบบการวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตจึงถูกนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ ที่สามารถพัฒนาสติปัญญาของเครื่องจักรให้มีกระบวนการคิดที่ดีขึ้น การเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จึงมีประสิทธิภาพสูงขึ้น การจัดการกับปัญหาจะพัฒนาขึ้นจากเดิม ช่วยให้รูปแบบการเรียนรู้และกระบวนการคิดใกล้เคียงกับมนุษย์มากยิ่งขึ้น

6. ระบบโครงข่ายประสาท (Neural Network) เป็นการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์อีกแขนงหนึ่งที่มีสถาปัตยกรรมที่แตกต่างจากแขนงอื่น ๆ โดยเป็นสาขาที่พยายามใช้โครงสร้างการทำงานที่มีลักษณะเลียนแบบระบบประสาทในสมองของมนุษย์ซึ่งแต่ละส่วนของโครงข่ายประสาทจะเชื่อมต่อเข้าด้วยกันและทำงานคล้ายกับระบบประสาทที่มีการประมวลผลได้อย่างรวดเร็วการประมวลผลองค์ความรู้นี้เรียกว่า การประมวลผลแบบขนาน (Parallel Processing) ซึ่งมีความสามารถในการประมวลองค์ความรู้จำนวนมากได้ในเวลาเดียวกัน ระบบโครงข่ายประสาทนี้สามารถเรียนรู้และจดจำสารสนเทศในรูปแบบที่ปัญญาประดิษฐ์ทั่วไปไม่สามารถทำได้ ซึ่งก็คือ "ประสบการณ์" เนื่องจากการเลียนแบบจากโครงข่ายประสาทของมนุษย์ทำให้สามารถเชื่อมโยงข้อเท็จจริงเข้าด้วยกันเพื่อใช้หาข้อสรุปโดยอาศัยประสบการณ์ที่ได้จัดเก็บไว้มาเป็นข้อมูลในการเรียนรู้ และทำความเข้าใจจนได้ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างองค์ความรู้ทั้งหมด ซึ่งสามารถนำไปปรับปรุงองค์ความรู้เดิมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อความทันสมัยและรองรับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

7. ตัวแทนปัญญา (Intelligent Agent) เป็นอีกหนึ่งเทคโนโลยีของปัญญาประดิษฐ์ที่ได้รับการพัฒนาอย่างกว้างขวาง โดยนำปัญญาประดิษฐ์มาประยุกต์ใช้งานในอนาคตจะกลายเป็นเทคโนโลยีที่สำคัญทางด้านระบบสารสนเทศ และงานด้านการวิจัยเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เนื่องจากการพัฒนาตัวแทนปัญญาที่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานได้ ตัวแทนในที่นี้อาจเรียกว่า "Agent (เอเจนต์)" หรือ "โปรแกรมตัวแทน" ซึ่งหมายถึง ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ตามที่มนุษย์ต้องการ ซึ่ง Agent สามารถรับข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างเป็นลำดับจากสภาพแวดล้อมผ่านทางตัว Sensors หรือระบบที่สร้างไว้เพื่อการรับรู้ โดยสามารถตอบสนองกลับด้วยการกระทำแบบต่าง ๆ ตามรูปแบบของการโต้ตอบที่ระบบ กำหนดไว้ สามารถโต้ตอบกับมนุษย์ได้ตัวแทนปัญญาเป็นหน่วยของซอฟต์แวร์ที่สามารถดำเนินการหรือประมวลผลบางอย่างให้กับผู้ใช้หรือโปรแกรมอื่นได้อย่างเป็นอิสระโดยอาศัยองค์ความรู้ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการรับรู้

ข้อมูลจากสภาพแวดล้อม ตัวแทนปัญญา มีวัตถุประสงค์หลัก คือ "การดำเนินการบางอย่างแทนมนุษย์ด้วยความรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากกว่าที่มนุษย์ดำเนินการเอง" ตัวแทนปัญญาอาจถูกพัฒนาในรูปแบบของเครื่องจักรกล หุ่นยนต์ หรือซอฟต์แวร์ ก็ได้ ขึ้นอยู่กับความต้องการในการนำไปประยุกต์ใช้งาน

8. การวางแผน (Planning) เป็นอีกเทคนิคหนึ่งทางด้านปัญญาประดิษฐ์ที่ใช้สำหรับกระบวนการวิเคราะห์ตัดสินใจล่วงหน้า เพื่อให้ออกแบบแผนการที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายตามที่ต้องการการวางแผนจะเป็นลำดับขั้นตอนที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาโดยต้องมีความสอดคล้องกันระหว่างการกระทำและการวางแผนถูกนำมาประยุกต์ใช้งานในระบบต่าง ๆ ของปัญญาประดิษฐ์ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน หรือสนับสนุนความต้องการของระบบในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างแท้จริง การวางแผนมักนำไปใช้กับระบบงานที่มีความซับซ้อนเพื่อให้ระบบสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอนที่ชัดเจน เช่น ระบบการขนส่งทางอากาศ

9. การประมวลผลภาษาธรรมชาติ (Natural Language Processing : NLP) การประมวลผลภาษาธรรมชาติ คือ รูปแบบการประมวลผลภาษาด้วยการวิเคราะห์จากเครื่องคอมพิวเตอร์โดยมีจุดประสงค์ให้ผู้ใช้สามารถโต้ตอบกับคอมพิวเตอร์ได้โดยใช้ภาษาธรรมชาติ ซึ่งผู้ใช้เข้าใจเป็นอย่างดีโดยเครื่องคอมพิวเตอร์จะมีการจัดเก็บองค์ความรู้ที่จำเป็นสำหรับวิเคราะห์และแปลเสียงไว้เรียบร้อยแล้ว

10. หุ่นยนต์ (Robot) เป็นการประยุกต์ใช้งานปัญญาประดิษฐ์สำหรับพัฒนาเครื่องจักรกลให้มีความสามารถ และฉลาดพอที่จะทำหน้าที่แทนมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งเป็นการสร้างเครื่องจักรให้มีระบบการทำงานแบบอัตโนมัติที่มีความใกล้เคียงกับแรงงานมนุษย์ โดยทั่วไปนิยมใช้กับเครื่องจักรในโรงงานอุตสาหกรรม สำหรับทำงานในด้านต่าง ๆ แทนมนุษย์เพื่อความปลอดภัยจากงานที่เสี่ยงอันตราย หรือเพื่อเพิ่มปริมาณการผลิต

8.3 ความสามารถของปัญญาประดิษฐ์

ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้ (2562 : 2) กล่าวว่า ปัญญาประดิษฐ์มีความสามารถหลายประการ เช่น

1. ปัญญาประดิษฐ์สามารถประมวลข้อมูลจาก Big data และนำมาพยากรณ์ได้อย่างแม่นยำไม่ว่าจะเป็นการพยากรณ์ในเรื่องใด ปัญญาประดิษฐ์สามารถเชื่อมต่อข้อมูลและประมวลผลได้อย่างรวดเร็ว และยังสามารถให้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจไปจนกระทั่งตัดสินใจแทนมนุษย์

2. ปัญญาประดิษฐ์สามารถช่วยการเพิ่มผลผลิต (Productivity) ในการทำงานและแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อนสูง สืบเนื่องจากความสามารถในการประมวลผลข้อมูลจำนวนมากได้ใน

ระยะเวลาอันรวดเร็ว ทำให้ช่วยลดเวลาในการทำงาน ทำงานได้มากขึ้นแต่ใช้เวลาลดลงให้ข้อเสนอแนะในการเพิ่มผลผลิต ลดความสูญเสีย ทรัพยากร และในอนาคตเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์จะมีราคาถูกลงแต่มีความสามารถมากขึ้น และทุกคนสามารถเข้าถึงได้

3. ปัญญาประดิษฐ์ applications เข้ามามีบทบาทด้านการคมนาคมและการขนส่ง (Logistic) รถยนต์อัจฉริยะ (Autonomous vehicles) เข้ามาแทนที่รถยนต์แบบเดิม ที่ช่วยทำให้การเดินทางมีความปลอดภัย แบบ 100% และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การคมนาคมในอากาศจะเป็นเรื่องธรรมดา ๆ เหมือนกับการขับรถยนต์ในปัจจุบัน

4. ปัญญาประดิษฐ์ ตอบโจทย์ความต้องการด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ การผ่าตัดแบบข้ามทวีปจะเป็นเรื่องปกติ มนุษย์อาจจะไม่ต้องมีร่างกาย แบบเดิมเพราะใช้วัสดุชนิดพิเศษมาทดแทน และอาจจะไม่เจ็บป่วยได้ง่าย ๆ เพราะปัญญาประดิษฐ์ช่วยการป้องกันโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ และถ้าหากเกิดการเจ็บป่วยขึ้นมาจริง ๆ จะรักษาให้หายได้อย่างรวดเร็ว เพราะปัญญาประดิษฐ์สามารถออกแบบการรักษาโรคเฉพาะบุคคลได้

5. ปัญญาประดิษฐ์ช่วยเพิ่มความปลอดภัยดิจิทัล (Digital security) มีระบบป้องกันการเข้าถึงข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ สามารถตรวจจับความพยายามเข้าถึงข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาต ชนิด Real time protection

6. ปัญญาประดิษฐ์ช่วยยกระดับการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม สามารถตรวจสอบและประเมินสุขภาพของพืช สัตว์ ดิน และ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในการทำการเกษตรได้แบบ Real time รวมทั้งออกแบบการแก้ไขปัญหาทางการเกษตรด้วยความแม่นยำสูง ช่วยลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต

7. ปัญญาประดิษฐ์ช่วยให้เรื่องการเงินและการลงทุนมีความเสี่ยงลดลงจากการประมวลผลข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และให้ข้อเสนอแนะในการ ตัดสินใจลงทุน

8. ปัญญาประดิษฐ์ช่วยให้การเข้าถึงเนื้อหาดิจิทัล (Digital content) ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้มากขึ้น จากการประมวลผล พฤติกรรมการเข้าถึงเนื้อหาดิจิทัลของแต่ละคนและช่วยให้ผู้ประกอบการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนอง Life style ของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแม่นยำ

สรุปได้ว่า ปัญญาประดิษฐ์ เป็นเทคโนโลยีที่สามารถเรียนรู้และวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง โดยจะมีการป้อนข้อมูลซ้ำ ๆ จำนวนมากเพื่อให้คอมพิวเตอร์จดจำในสิ่งที่ต้องการและเก็บเป็นฐานข้อมูลไว้ หลังจากนั้นระบบปัญญาประดิษฐ์จะนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เพื่อพัฒนาตนเองให้ฉลาดขึ้น จำลองให้ฉลาดเทียบเท่ากับสมองมนุษย์มากที่สุด ซึ่งสามารถนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาประยุกต์ใช้ได้กับองค์กรต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

8.4 การเตรียมผู้เรียนไปสู่ยุคปัญญาประดิษฐ์

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (2562 : 53) กล่าวว่า ผู้สอนควรเรียนรู้และทำความเข้าใจกับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ที่จะเข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพในอนาคต แล้วพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และประกอบอาชีพในโลกเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ดังนี้

1. เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ความสนใจ ใฝ่รู้ ความอยากรู้ อยากเรียนเพราะความรู้และนวัตกรรมทางเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หากผู้เรียนขาดทักษะดังกล่าวจะทำให้ความรู้ และทักษะไม่ทันสมัย และใช้งานไม่ได้

2. เสริมสร้างทักษะ 3 ประการ ได้แก่

2.1 ทักษะการสร้างสรรค์ (Creativity)

2.2 ทักษะดิจิทัล (Digital SKills)

2.3 ทักษะการวิเคราะห์และสถิติ (Analytical & Statistics SKILLS)

เพราะ 3 ทักษะนี้เป็นทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการทำงานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์

3. ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทำงานของปัญญาประดิษฐ์ว่า ปัญญาประดิษฐ์ในภาพรวมแล้วมีกระบวนการทำงานอย่างไร และปัญญาประดิษฐ์แต่ละประเภท มีกระบวนการทำงานที่แตกต่างออกไปอย่างไร เพราะอาชีพในอนาคตจะต้องทำงานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ การควบคุมบำรุงรักษาปัญญาประดิษฐ์ ให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป ดังนั้นปัญญาประดิษฐ์จะก้าวเข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพในอนาคต แล้วพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตต่อไปในอนาคต

8.5 ประโยชน์ของปัญญาประดิษฐ์สำหรับภาครัฐ

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (2562 : 53) กล่าวว่า หากพิจารณาถึงการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้แก้ปัญหาการบริหารงานและบริการภาครัฐเป็นหลัก สามารถสรุปประโยชน์ได้ดังนี้

1. เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน

แนวทางการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่เป็นแนวทางบริหารจัดการภาครัฐในปัจจุบัน คำนึงถึงการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เพิ่มประสิทธิภาพให้แก่การทำงานภาครัฐหากภาครัฐสามารถนำปัญญาประดิษฐ์ มาใช้ทดแทนการทำงานและการให้บริการของภาครัฐได้ ก็จะช่วยสร้าง

การเปลี่ยนแปลงให้การทำงานของรัฐบาลไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งหากนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้จะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพของภาครัฐได้หลายประการ ดังนี้

1.1 การให้บริการสาธารณะที่มีคุณภาพ เนื่องจาก ปัญญาประดิษฐ์สามารถตอบสนองได้อย่างรวดเร็ว ประมวลผลได้อย่างแม่นยำและสามารถทำงานได้ตลอดเวลา ดังนั้น บริการสาธารณะที่ประมวลผลการทำงานและให้บริการด้วย ปัญญาประดิษฐ์ จึงสามารถให้บริการได้อย่างรวดเร็วทุกที่ และทุกเวลา ตลอดจนปัญญาประดิษฐ์ยังเพิ่มความแม่นยำในการทำงานและลดข้อผิดพลาดจากการทำงานได้อีกด้วย

1.2 ช่วยแก้ไขปัญหาคอขวดในการทำงานและลดการบริหารจัดการแบบรวมศูนย์ (Centralized) ของหน่วยงานของรัฐ เช่น การพิจารณาอนุมัติตามลำดับขั้น การพิจารณาที่ซ้ำซ้อนของหน่วยงานที่มีอำนาจในการพิจารณาหลายหน่วยงาน ซึ่งการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้จะช่วยเพิ่มอิสระในการทำงานและการให้บริการของจุดให้บริการส่วนราชการในระดับภูมิภาคและหน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่น โดยจะช่วยในการวิเคราะห์พิจารณา และตัดสินใจดำเนินการได้ในแบบเดียวกับหน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง ส่งผลให้การทำงานโดยรวมใช้เวลาน้อยลง ดังนั้นการทำงานและการให้บริการจึงมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

1.3 สร้างมาตรฐานให้แก่การทำงานของภาครัฐ ปัจจุบันการทำงานและการให้บริการของภาครัฐยังต้องอาศัยการให้พิจารณาของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในการดำเนินการเรื่องนั้น ๆ ซึ่งก่อให้เกิดการสร้างมาตรฐานที่ไม่เท่าเทียมกันในการให้บริการ สาเหตุอาจเกิดจากประสบการณ์ และวุฒิภาวะที่ต่างกันจึงส่งผลให้การตัดสินใจดำเนินการของเจ้าหน้าที่แตกต่างกันตามไปด้วย ดังนั้น หากนำปัญญาประดิษฐ์ มาช่วยสร้างมาตรฐานในการทำงานและการให้บริการของภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 สามารถวัดผลการทำงานและการให้บริการได้อย่างเป็นรูปธรรมและแม่นยำ เนื่องจาก การทำงานด้วยปัญญาประดิษฐ์ เป็นการทำงานบนพื้นฐานของข้อมูลในรูปแบบดิจิทัล ดังนั้น ข้อมูลการทำงานและการให้บริการทุกอย่างจะถูกเก็บไว้ทั้งหมด (Log File) ซึ่งจะช่วยให้การติดตามและการประเมินผลการทำงานในแต่ละด้านเป็นไปได้โดยง่ายบนพื้นฐานของข้อมูลที่เป็นจริงมาวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจในการรับบริการของประชาชนก็สามารถทำได้ง่ายและแม่นยำโดยที่ไม่ต้องอาศัยการสอบถามหลายขั้นตอนแบบในอดีต

1.5 ช่วยแก้ไขปัญหการทำงานและการให้บริการของภาครัฐได้อย่างตรงจุด เนื่องจากปัญญาประดิษฐ์จะค่อย ๆ เรียนรู้และสร้างประสบการณ์ในการวิเคราะห์และตัดสินใจจากข้อมูลการทำงานจากภาครัฐและการขอรับบริการของประชาชน เมื่อปัญญาประดิษฐ์เรียนรู้มากขึ้น ก็จะสามารวิเคราะห์ และตัดสินใจได้อย่างแม่นยำและตรงความต้องการของทั้งผู้ให้บริการและ

ผู้รับบริการ นอกจากนี้ ยังสามารถแก้ปัญหาการบริการทรัพยากรของภาครัฐให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นได้ด้วย เช่น การบริหารบุคลากรภาครัฐที่สามารถออกแบบการพัฒนาบุคคลได้ตรงตามวัตถุประสงค์และความต้องการของบุคลากร การบริหารพัสดุที่มีประสิทธิภาพและเตือนให้สั่งสินค้าเข้าเมื่อมีจำนวนคงเหลือน้อย เป็นต้น

1.6 ช่วยแก้ไขปัญหาคอขวดในการบริหารทรัพยากร การนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้สำหรับงานภาครัฐมีประโยชน์ต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานตามที่ได้กล่าวข้างต้น ย่อมส่งผลกระทบต่อ การทำงานภาครัฐในรูปแบบเดิมที่มีระบบการทำงานโดยอาศัยคนเป็นหลักรวมทั้งยังส่งผลต่อความน่าเชื่อถือและความเชื่อมั่นต่อการทำงานของภาครัฐทั้งระบบซึ่งเป็นผลดีต่อปัญหาการทุจริตของภาครัฐในปัจจุบัน เนื่องจากงานภาครัฐจะมีมาตรฐานที่ดีและสามารถตรวจสอบได้ทั้งกระบวนการ

2. ลดการใช้ทรัพยากร

ทรัพยากรในที่นี้มีความหมายใกล้เคียงกับความหมายของทรัพยากรการผลิตในทางเศรษฐศาสตร์ หากวิเคราะห์เฉพาะทรัพยากรของภาครัฐที่สามารถลดการใช้ทรัพยากรได้ คือ แรงงาน งบประมาณ และการประหยัดเวลา ซึ่งปัญญาประดิษฐ์สามารถก่อให้เกิดการลดใช้ทรัพยากรของภาครัฐได้ ดังนี้

2.1 ลดการใช้กำลังคนของภาครัฐ เนื่องจากปัญญาประดิษฐ์ สามารถทำงานที่มีกระบวนการชัดเจนได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีการประมวลผลที่มีประสิทธิภาพ และสามารถทำงานได้ตลอดเวลาแม้ในขณะที่มนุษย์พักผ่อน ซึ่งตรงกับแนวโน้มการให้บริการสาธารณะของรัฐที่มีเป้าหมายในการให้บริการแก่ประชาชนได้ทุกที่ทุกเวลา

2.2 ลดการใช้งบประมาณ ในการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ครั้งแรกย่อมมีการลงทุนและใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากในการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับงานของภาครัฐซึ่งการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้จำเป็นต้องมีการลงทุนใน 3 ส่วนหลัก ได้แก่ การลงทุนในฮาร์ดแวร์ การลงทุนในซอฟต์แวร์ และการลงทุนในการจัดเตรียมองค์ความรู้ให้ปัญญาประดิษฐ์ เนื่องจากปัญญาประดิษฐ์ต้องการการเรียนรู้ข้อมูลของมนุษย์เพื่อใช้สร้างรูปแบบในการตัดสินใจที่แม่นยำอย่างไรก็ตาม เมื่อมีการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้กับงานของภาครัฐในระยะหนึ่งเมื่อเราเปรียบเทียบต้นทุนของการทำงานแบบเก่ากับการทำงานแบบใหม่ โดยใช้ปัญญาประดิษฐ์ก็จะทราบจุดคุ้มทุน (Breakeven Point) ของงานภาครัฐ ซึ่งการทำงานหลังจากนี้ของปัญญาประดิษฐ์จะเปรียบเหมือนการทำกำไรของภาคเอกชน

2.3 ลดการใช้เวลาในการทำงาน หากต้องปฏิบัติงานที่มีขั้นตอนเดิมซ้ำ ๆ เราสามารถปฏิเสธได้ยากกว่าการทำงานของมนุษย์มีประสิทธิภาพน้อยกว่าการทำงานของเครื่องจักรอย่าง ปัญญาประดิษฐ์ เนื่องจากเครื่องจักรไม่เหนื่อย ไม่เมื่อยล้า และไม่จำเป็นต้องใช้เวลาพักผ่อน ข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากปัจจัยดังกล่าวจึงมีโอกาสดังกล่าวเกิดขึ้นน้อย อีกทั้งเครื่องจักรยังสามารถทำงานได้ตลอดเวลาซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่การทำงานของภาครัฐตามความคาดหวังของประชาชนได้เป็นอย่างดี

3. เพิ่มผลิตภาพ (Productivity) คือ ประสิทธิภาพของการผลิตที่ก่อผลผลิตมีปริมาณ คุณภาพหรือมูลค่าที่สูงขึ้น ดังนั้น การเพิ่มผลิตภาพของภาครัฐจึงหมายถึงการยกระดับ การทำงานของภาครัฐ ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งการลดระยะเวลาในการทำงานและการให้บริการอย่างโปร่งใสตามความต้องการของ ประชาชนเช่นเดียวกับการทำงานและการให้บริการของภาคเอกชน เมื่อเปรียบเทียบ การใช้ทรัพยากร การให้บริการในรูปแบบเดิมและการพัฒนาบริการโดยใช้ปัญญาประดิษฐ์แล้วจะ เห็นได้ว่าในระยะเวลาเท่าเดิม การบริการโดยใช้ปัญญาประดิษฐ์ ใช้คนลดลงแต่สามารถให้บริการ ประชาชนผู้รับบริการได้เพิ่มขึ้น โดยในภาพรวมของประเทศจะสามารถส่งเสริมให้เศรษฐกิจของ ประเทศดีขึ้น มีการลงทุนเพิ่มขึ้นเนื่องจากนักลงทุนได้รับการอำนวยความสะดวกจากภาครัฐ และ ท้ายที่สุดจะช่วยส่งเสริมให้ประเทศพัฒนาอย่าง เหมาะสมและยั่งยืน

4. เพิ่มคุณภาพชีวิต นอกจากภาครัฐที่ได้รับประโยชน์จากการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดทรัพยากร และเพิ่มผลิตภาพให้แก่งานของภาครัฐดังที่กล่าวไว้แล้วปัญญาประดิษฐ์ ยังส่งผลถึงต่อความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการทำงานและการให้บริการของภาครัฐ เนื่องจาก ประชาชนเป็นผู้รับบริการและสวัสดิการโดยตรงจากภาครัฐ ในข้อนี้จึงเน้นถึงคุณภาพชีวิตของ บุคลากรภาครัฐและประชาชนที่ดีขึ้น ดังนี้

4.1 คุณภาพชีวิตของบุคลากรภาครัฐดีขึ้น การทำงานและการให้บริการของ ภาครัฐจำเป็นต้องให้บริการในทุกพื้นที่อย่างทั่วถึง ไม่มีข้อยกเว้นแม้ในพื้นที่ ที่มีความเสี่ยงหรือ อันตรายจากการทำงาน เช่น พื้นที่ที่มีการแพร่กระจายของมลพิษที่สูงในเขตอุตสาหกรรม พื้นที่ที่มี ความเสี่ยงต่อการถูกโจมตี ความเสี่ยงในการเป็น โรคออฟฟิศซินโดรมของบุคลากรภาครัฐที่ทำงาน ในสำนักงาน เป็นต้น ซึ่งในกรณีดังกล่าว ปัญญาประดิษฐ์ สามารถทำงานและให้บริการ แทนบุคลากรภาครัฐ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น จากการที่ภาครัฐนำปัญญาประดิษฐ์ มาใช้ในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชน ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการได้ทุกที่ ทุกเวลาประชาชนไม่จำเป็นต้องเดินทาง ไปในพื้นที่ที่มีความเสี่ยง หรือต้องใช้เวลาในการเดินทาง หรือรอเข้าคิวขอรับบริการ โดยอาจต้องลงานหรือต้องทิ้งเด็กหรือผู้สูงอายุไว้ที่บ้าน

สรุปได้ว่า การพัฒนาอย่างก้าวกระโดดของปัญญาประดิษฐ์หรือ Artificial Intelligence (ปัญญาประดิษฐ์) นับว่ามีประโยชน์หลายอย่างเพราะปัญญาประดิษฐ์เปลี่ยนวิถีเรียน และเปลี่ยนวิถีช่วยลดเวลาทำงานซ้ำ ๆ ช่วยครูสร้างสรรค์เนื้อหาสำหรับสอน การพัฒนาของปัญญาประดิษฐ์ทำให้มีแอปพลิเคชันอย่างหลากหลายที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาเอกสาร ทฤษฎีและแนวคิดของนักวิชาการสามารถสรุปประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการยุคปัญญาประดิษฐ์ได้ว่า เป็นผลสำเร็จของการบริหารงานวิชาการในด้านที่เกี่ยวกับครูและนักเรียน โดยอาศัยเทคโนโลยีในรูปแบบแพลตฟอร์มของปัญญาประดิษฐ์ เข้ามาทำหน้าที่ในระบบการศึกษาและครอบคลุมในหลาย ๆ ด้าน และเป็นความท้าทายความสามารถทาง การบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบันด้วยเทคโนโลยี ที่มีความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน ทำให้เราเห็นการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้งานมากขึ้น โดยเฉพาะในรูปแบบของแพลตฟอร์มต่าง ๆ ดังนั้น สถานศึกษามีความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวให้พร้อมกับการมาถึงของ ปัญญาประดิษฐ์ เพื่อประโยชน์ของผู้เรียนและเพื่อการทำงานของบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้กับการทำงานมากขึ้น การบริการประชาชนและประสิทธิภาพของสถานศึกษาจึงมุ่งเน้นพัฒนาระบบการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีความทันสมัย เปลี่ยนระบบราชการที่เน้นระเบียบและขั้นตอนไปสู่การบริหารแบบใหม่ซึ่งเน้นผลสำเร็จเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีวินัยและประหยัด ในด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการวัดผล ประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ด้านการนิเทศ การศึกษา ด้านการพัฒนาและการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

ความหมายของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

นักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ไว้ดังนี้

แอชและเพอร์ซาล (Ash and Persall, 2007 : 2) กล่าวว่า การเป็นผู้นำแบบสร้างสรรค์ (The Formative Leadership) นั้นจำเป็นต้องอาศัยทักษะการเอื้ออำนวยความสะดวกอยู่ในระดับสูง ทั้งนี้เพราะสาระที่เป็นภารกิจหลักของทฤษฎีนี้ได้แก่ การทำงานแบบทีมในการสืบเสาะหาความรู้ การเรียนรู้แบบทีม การร่วมมือกันแก้ปัญหา การจินตนาการ การสร้างภาพอนาคตที่ควรเป็น การตรวจสอบความเชื่อร่วมกัน การใช้คำถามการรวบรวมวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล ตลอดจนกระตุ้นครูอาจารย์ตั้งวงสนทนา อย่างสร้างสรรค์ในเรื่องการเรียนการสอนเป็นต้น ภารกิจดังกล่าวเหล่านี้ล้วนแสดงออกถึงพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบสร้างสรรค์ทั้งสิ้น

แฮร์ริส (Haris, 2009 : 9 – 11) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ เกี่ยวข้องกับการติดต่อประสานงานกับบุคคลที่มีความคิดเห็นที่ตรงกันและแตกต่างกันภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จำเป็นต้องอาศัยเวลาและโอกาสเพื่อที่จะให้มีโอกาสได้เรียนรู้ร่วมกันอย่างไรก็ตามคำตอบที่ได้อาจจะไม่ได้มาจากความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน อาจจะมาจากผลของความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันอันจะนำไปสู่การคิดเชิงสร้างสรรค์ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ แต่ก็ต้องกล้าเปลี่ยนความคิดเดิม ๆ และเผชิญกับความเชื่อมั่น กับวิธีการใหม่ที่จะสร้างขึ้นเป็นภาวะผู้นำที่พัฒนาสมรรถนะและความสามารถต่าง ๆ ของบุคคลภายในองค์กรเพื่อให้เกิดการสร้างสรรค์ ในทุกสถานที่และทุกระดับเพื่อจะได้รับการพัฒนาและส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นและที่สำคัญคือการมีภาวะผู้นำที่ปราศจากการยึดมั่นถือมั่น ซึ่งโดยทั่วไปแล้วภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาแนวทางวิธีการใหม่ ๆ และความท้าทายมากกว่าการคงอยู่ในสภาพแบบเดิม ดังที่เป็นอยู่

กรองทิพย์ นาควิเชตร (2552 : 2) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของผู้นำในการกระตุ้นให้ผู้ร่วมงานร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายดั่งมาด้วยการคิดหลายมิติคิดบวกและการปฏิบัติในวงกว้างและเชิงลึกที่หลากหลายมิติจากผู้นำ

ประเวศ วะสี (2555 : 12) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง ภาวะที่ผู้นำมีการเรียนรู้ ตลอดเวลามีทัศนคติเชิงบวกต่อโลกและต่อชีวิต เชื่อมมั่นใน คุณค่าและ ศักยภาพของตนเอง และผู้อื่นมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักใช้วิกฤตที่เกิดขึ้นให้เป็นโอกาสรวมทั้งเป็นผู้ที่มิการพัฒนาตนเองเสมอทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ จิตวิญญาณ และเป็นที่ยอมรับของสมาชิก

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2561 : 91 – 92) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง ผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีความคิดเชิงผลงานที่จะต้องมียอดออกมาให้เห็นในการดำเนินงาน ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จึงควรมีคุณลักษณะที่สำคัญ 4 ประการดังนี้ 1) การคิดวิเคราะห์ (Critical Mind) 2) การคิดสร้างสรรค์ (Creative Mind) 3) การคิดผลิตภาพ (Productive Mind) และ 4) การคิดรับผิดชอบ (Responsible Mind)

พิมพ์พร พิมพ์เกาะ (2557 : 34) ได้สรุปว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ คือ ความสามารถในการนำหรือจูงใจผู้อื่นด้วยวิสัยทัศน์ (Vision) จินตนาการ (Imagination) และความยืดหยุ่น (Flexibility) ผ่านวิธีการหรือแนวทางใหม่ ๆ ที่เต็มไปด้วยความท้าทายและสร้างสรรค์

สรุปได้ว่าภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสามารถในการจูงใจหรือเป็นผู้นำบุคคลอื่น กระตุ้นหรือสนับสนุนบุคลากร กล้าคิด กล้าตัดสินใจ มีความคิดสร้างสรรค์หาแนวทางใหม่ ๆ ในการบริหารและการสื่อสารภายในสถานศึกษา มีความสามารถในการปรับตัว บริหารสถานศึกษาให้มีความคล่องตัว และยืดหยุ่นเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ รู้จักใช้วิกฤตที่เกิดขึ้นให้เป็นโอกาสในการพัฒนาตนเองและองค์กร

ความสำคัญของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

ผู้นำเชิงสร้างสรรค์จะต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ มีไหวพริบ การแก้ปัญหาของผู้นำต้องอาศัยความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นอย่างดีเป็นผู้ที่สามารถรับมือกับความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี ดังนั้นภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการดำเนินงาน มีนักวิชาการ ได้กล่าวถึงความสำคัญของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ไว้ ดังนี้

กิตต์กัญจน์ ปฏิพันธ์ (ออนไลน์) กล่าวถึง ความสำคัญของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ว่า ในยุคทุกยุคสมัยจะมีผู้นำเกิดขึ้นเสมอซึ่งผู้นำที่แสดงออกถึงการนำสิ่งที่ดีงามมีคุณค่าและทำให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตนเรียกว่าเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งในปัจจุบัน นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความสนใจและศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้ทันต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและมีการซับซ้อนมากขึ้น

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2559 : 79) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ไว้ว่า ในยุคเศรษฐกิจสารสนเทศพบว่าองค์กรที่ประสบผลสำเร็จมากที่สุดจะต้องดำเนินธุรกิจที่ใช้ความรู้เป็นฐาน (Knowledge - Based) ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับองค์กรในสภาวะแวดล้อมเช่นนี้ ในสถานศึกษา ก็เช่นเดียวกันจำเป็นต้องปรับตัวให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง (True Learning Organization) เป็นที่ต้องสร้างความท้าทายให้กับผู้เรียนผู้บริหารในฐานะผู้นำในการจัดการศึกษาของสถานศึกษามีความจำเป็นที่จะต้องเป็นผู้นำที่มีความสามารถในการคาดการณ์ล่วงหน้า และนำการเปลี่ยนแปลงต้องสร้างวัฒนธรรมใหม่โดยทำให้ทุกคนสามารถแสดงภาวะผู้นำได้อย่างกว้างขวางทั่ว ทั้งโรงเรียนจะเต็มไปด้วยผู้นำที่สร้างความมีประสิทธิภาพ โดยการเรียนรู้การทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วมสร้างความสำนึกในความรับผิดชอบร่วมแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ทั้งในสถานการณ์ปกติ และสถานการณ์ที่เสี่ยง มุ่งให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการจัดการศึกษา ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในอนาคต และเป็นที่พึงปรารถนาของสังคม

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (ออนไลน์) กล่าวว่าภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะศึกษา ค้นคว้าด้วยวิธีการวิจัย ทั้งใน เชิง แนวคิด รูปแบบ และกระบวนการเพื่อฝ่าฝืนล้อม และขยายขอบเขต ของการมองปัญหาทะลุวงไปจากแนวทางแบบเดิม ๆ จึงจะสามารถแก้ปัญหา สร้างสิ่งที่ดีและยั่งยืนในอนาคต

สโตล์และทิมเพอร์เลย์ (Stoll and Temperley : ออนไลน์) กล่าวว่าภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์คือการมีปฏิริยาตอบสนองเชิงจินตนาการในโลกแห่งอนาคตโดยการคิดไตร่ตรองอย่างละเอียดรอบคอบในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีความกดดันและความท้าทาย

สรุปได้ว่าภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งเพื่อให้ทันต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง สามารถแก้ปัญหา สร้างสิ่งที่ดีและยั่งยืนในอนาคต เป็นความสามารถในการตอบสนองเชิงจินตนาการโดยการคิดไตร่ตรองอย่างละเอียด รอบคอบในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีความกดดันและท้าทาย

หลักการของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

หลักการของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ตามทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์สามารถสรุปได้ 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านจัดการตนเอง (Self-Management) ประกอบด้วย การเรียนรู้แบบทีม (Team Learning) การคิดอย่างหวังผล (Productive thinking) การร่วมมือร่วมใจแก้ปัญหา (Collaborative problem solving) การมีทักษะ (Skills) มีทักษะการฟัง (Listening Skill) ทักษะการพูด (Speaking skill) ทักษะการอ่าน (Reading Skill) ทักษะการเขียน (Writing Skill) มีการไว้วางใจในการปฏิบัติงาน (Trust)

2. ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี (Innovative and technology) ผู้นำต้องกระตุ้นส่งเสริมให้บุคลากรคิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ ให้มีความสำคัญต่อกระบวนการทำงาน (Process) ให้มีความสำคัญต่อลูกค้า (Customer)

3. ด้านผู้นำแบบสร้างสรรค์ (Creative Leader) สร้างมนุษยสัมพันธ์ กระจายอำนาจ สามารถปฏิบัติงานได้ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ไม่แน่นอน ซึ่งหลักการของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ข้างต้นมีความสอดคล้องกับของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ของอาร์ตและพาเซลล์ (Ruth Ash and Persall) 10 ประการ ได้แก่

1. การเรียนรู้แบบทีม (Team learning) การคิดอย่างหวังผล (Productive thinking) และการร่วมมือร่วมใจกันแก้ปัญหา (Collaborative problem solving) ควรนำมาใช้แทนกลไกการควบคุม (Control mechanisms) การตัดสินใจจากเบื้องบนตลอดจน การบังคับสั่งการให้ทำแบบเดียวกัน (Enforcement of conformity)

2. ควรมิมองครูว่าเป็นผู้นำ และครูใหญ่ของโรงเรียนเป็นผู้นำของผู้นำ โดยผู้นำทั้งหลายเหล่านี้ต้องมีทักษะการตั้งคำถามที่เหมาะสม (คำถามที่ได้คำตอบที่ลุ่มลึก) มากกว่าการแสดงตนว่าเป็นผู้รอบรู้คำตอบของทุกคำถาม

3. ความสัมพันธ์ของการปฏิบัติงานควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการไว้วางใจ (Trust) ต่อกัน ผู้นำจะต้องไม่มีทัศนคติว่าครูและนักเรียนชอบหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ (ทำนองทฤษฎี X ของ McGregor) แต่มีหน้าที่ช่วยให้คนเหล่านี้มีความกล้าต่อการปฏิบัติสิ่งใหม่ ๆ

4. ผู้นำควรปรับเปลี่ยนทัศนคติจาก "ให้ทุกคนทำตามที่ตั้งและยึดหลักทำแบบเดียวกัน" ไปเป็นการกระตุ้น ให้กำลังใจ และสนับสนุนความคิดริเริ่มและค้นคิดนวัตกรรมใหม่ๆ ของครู

5. ผู้นำควรให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับผู้อื่น และต่อกระบวนการ (Process) มากกว่างานเอกสารและงานธุรการประจำแต่ควรบริหารเวลาไปกับกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value - added activities) ขึ้น

6. ผู้นำควรเน้นถึงความสำคัญของลูกค้า (Customer - focused) และยึดหลักการให้บริการ ทฤษฎีนี้ถือว่า ครูและบุคลากรคือลูกค้าโดยตรงของครูใหญ่ ดังนั้นหน้าที่สำคัญที่สุดของครูใหญ่ ก็คือ การให้บริการแก่ลูกค้าของตน

7. กำหนดผู้นำ ควรสร้างเครือข่ายให้เกิดการสื่อสารแบบสองทางมากกว่าช่องทางไหลของสารสนเทศเพียงทิศทางเดียว

8. การเป็นผู้นำแบบสร้างสรรค์จำเป็นต้องอาศัยความเอาใจใส่ใกล้ชิด (Proximity) การปรากฏตัวอยู่กับงาน (Visibility) และอยู่ใกล้ชิดกับลูกค้าของตน ผู้นำควรใช้หลักนิเทศภายในแบบแวะเวียน (Managing by Wandering Around: MBWA) ไปยังหน่วยต่าง ๆ ทั้งทั้งโรงเรียนและชุมชนที่ล้อมรอบโรงเรียน เพื่อไปรับฟังและเรียนรู้ ไปสอบถาม ไปสร้างสัมพันธภาพ และไปเสาะหาแนวทางที่เป็นไปได้ในเรื่องต่าง ๆ

9. ผู้นำแบบสร้างสรรค์ จะกระจายอำนาจการตัดสินใจ (Empowering) แก่บุคคลที่ได้ปฏิบัติงานต่าง ๆ ของโรงเรียน และจะทำหน้าที่ปกป้องคนเหล่านี้เมื่อมีการแทรกแซงการทำงานจากภายนอก

10. ผู้นำแบบสร้างสรรค์จำเป็นต้องมีความสามารถสูงในการปฏิบัติงานในสภาพแวดล้อมที่ไม่แน่นอน รู้จักเรียนรู้ที่จะจัดการการเปลี่ยนแปลงในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ได้รับประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงและไม่ติดอยู่กับสภาพที่เป็นอยู่ของโรงเรียน

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2559 : 147 - 163) ได้กล่าวถึง ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ไว้ว่า ในยุคเศรษฐกิจ สารสนเทศพบว่าองค์กรที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดจะต้องดำเนินธุรกิจที่ใช้ความรู้เป็นฐาน (Knowledge-based) ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับองค์กรในสภาวะแวดล้อมเช่นนี้ในสถานศึกษาก็เช่นเดียวกันจำเป็นต้องปรับตัวให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง (True learning organization) เป็นที่ต้องสร้างความท้าทายให้กับผู้เรียนผู้บริหารในฐานะผู้นำในการจัดการศึกษา ของสถานศึกษามีความจำเป็นที่จะต้องเป็นผู้นำที่มีความสามารถในการคาดการณ์ล่วงหน้าและนำการเปลี่ยนแปลงต้องสร้างวัฒนธรรมใหม่โดยทำให้ทุกคนแสดงภาวะผู้นำได้อย่างกว้างขวางทั่วทั้งโรงเรียนจะเต็มไปด้วยผู้นำที่สร้างควมมีประสิทธิภาพโดยการเรียนรู้การทำงาน

เป็นทีมและการมีส่วนร่วมสร้างความสำนึกในความรับผิดชอบร่วมแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ทั้งในสถานการณ์ปกติและสถานการณ์ที่เสี่ยง มุ่งให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการจัดการศึกษาผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็น ต่อการดำรงชีวิตในอนาคต และเป็นที่พึงปรารถนาของสังคม

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หลักการของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ เป็นการเรียนรู้แบบทีม เป็นผู้กระตุ้นให้กำลังใจสนับสนุนความคิดริเริ่มและคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ ของครู ควรสร้างการสื่อสารสองทางสามารถปฏิบัติการกิจได้ท่ามกลางภาวะแวดล้อมที่ไม่แน่นอน เรียนรู้ การบริหารความเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ ไม่ยึดติดกับสถานภาพเดิมที่เป็นอยู่ของโรงเรียนนำประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงนั้นสู่หน่วยงานได้

องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

จากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยของนักวิชาการ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ไว้ดังนี้

พสุ เดชะรินทร์ (2553 : 35) กล่าวว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วย

1. มีความคิดสร้างสรรค์
2. มีการปรับกระบวนการในการทำงานต่าง ๆ ในองค์กรให้มีความง่าย คล่องตัว และยืดหยุ่นมากขึ้น

กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์ (2555 : 17-49) ได้ศึกษาเปรียบเทียบระดับการแสดงออกภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา และสร้างโมเดลสมการ โครงสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา ซึ่งได้สังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ตามทัศนะของนักการศึกษาจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปนิยามเชิงปฏิบัติการของ "ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์" ว่าเป็นการแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกถึงการนำและการกระตุ้นความสร้างสรรค์ที่สามารถวัดได้ในองค์ประกอบที่เป็นตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร ดังนี้

1. จินตนาการ หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษา ความฉลาดในการคิดอย่างสร้างสรรค์และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ในการจัดการ
2. ความยืดหยุ่น หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารถึง คิดอย่างอิสระ ไม่ถูกผูกมัดด้วยกฎเกณฑ์หรือสิ่งที่คุ้นเคย ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ และเปิดรับความคิดใหม่ ๆ
3. วิสัยทัศน์ หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาที่ถึงการมองภาพในอนาคตที่เป็นไปได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงมุ่งสู่ความเป็นเลิศ

สเติร์นเบิร์ก (Stemnberg, 2006 : 22) กล่าวว่า องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

1. การตัดสินใจที่ชาญฉลาด
2. มีความคิดสร้างสรรค์
3. มีวิสัยทัศน์
4. คำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล

เคสส์และคลาวเดล (Casse and Claudel, 2007 : 176) กล่าวว่า องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย

1. จินตนาการ
2. ความยืดหยุ่น

ปักซิโอ, มารีและเมอร์ค็อก (Puccio, Marie, and Murdock .2007 : 5) กล่าวถึงลักษณะของผู้นำเชิงสร้างสรรค์ในบทความเรื่อง Creative Leadership: skills that drive change มีดังนี้

1. มีทักษะการวินิจฉัย
2. มีวิสัยทัศน์
3. มียุทธศาสตร์ในตัวเอง
4. คิดอย่างชาญฉลาด
5. นำผลการประเมินผลมาพัฒนางานเข้าใจบริบทสภาพแวดล้อม
6. มีเทคนิคในการทำงาน

โรบินสัน (Robinson, 2007 : 45) กล่าวว่า องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

1. มีการปรับตัวและยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง
2. มีความคิดสร้างสรรค์
3. มีอิสระในการคิด
4. เน้นการทำงานร่วมกัน
5. คำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล

คอสเต (Coste, 2009 : 1 – 5) องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์สรุปได้ดังนี้

1. การทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม
2. ความคิดที่เป็นอิสระ
3. การฟังหรือการเปิดเผยข้อมูล
4. มีการวิเคราะห์อย่างรอบคอบ
5. มีความสนุกสนาน
6. การกล้าเสี่ยง

แฮริส (Haris, 2009 : 12) ผู้อำนวยการสำนักวิจัย ณ University of Warwick ได้อธิบายองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ไว้ในบทความในหัวข้อ "Creative leadership: developing future leaders" ซึ่งได้กล่าวไว้ว่าภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จะประกอบไปด้วย

1. ความยืดหยุ่น (Flexibility)
2. ความท้าทาย (Challenging)

ฮอร์ธและบัชเนอร์ (Horth and Buchner, 2009 : 1 – 3) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์มีลักษณะ

1. บุคลิกภาพดี มีความมั่นใจ
2. มีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ
3. หลีกเลี่ยงบุคลิกภาพที่รอบรู้
4. เป็นบุคคลที่มีจินตนาการ
5. เป็นผู้ปรับตัวได้ทุกสถานการณ์
6. ความสามารถในการแก้ปัญหาในทุกสถานการณ์
7. มีนิสัยสนุกสนาน

สโทว์ และเทมเพอเลย์ (Stoll and Temperley, 2009 : 245) ได้อธิบายองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ไว้ในบทความในหัวข้อชื่อ "Creative leadership: a challenge of our times" ซึ่งได้กล่าวไว้ว่าภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ประกอบไปด้วย

1. มีความยืดหยุ่นและปรับตัว
2. มีความคิดสร้างสรรค์
3. คำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล

อุเบบิง, ฮิวส์และนอร์ริส (Ubeben, Hughes & Norris, 2011 : 106) ได้อธิบายองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ไว้ในหนังสือ The Principal: Creative leadership for excellence in school ซึ่งได้กล่าวไว้ว่าองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ประกอบไปด้วย

1. วิสัยทัศน์ (Vision)
2. วัฒนธรรมเชิงบวก (Positive culture)
3. การบริหารจัดการ (Managing)

4. ปฏิสัมพันธ์ (Interacting)

จากทัศนะของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นตัวแปรภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ จากแนวคิดนักวิชาการ

ภาวะผู้นำเชิง สร้างสรรค์ของ ผู้บริหารสถานศึกษา	รายชื่อนักวิชาการ												สรุป
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1. ทำงานเป็นทีม	✓		✓			✓			✓				4
2. มีความรู้และเป็นผู้ นำการเปลี่ยนแปลง	✓												1
3. มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม													0
4. การมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์			✓		✓			✓		✓			4
5. การมีบุคลิกภาพ ที่ดี							✓						1
6. ความเป็นปัจเจก บุคคล			✓		✓			✓					3
7. มีความยืดหยุ่น			✓	✓				✓		✓	✓	✓	6
8. มีทักษะการคิด วิเคราะห์	✓					✓			✓				3
9. มีจินตนาการ				✓			✓				✓		3
10. การมีวิสัยทัศน์	✓			✓	✓				✓				4
11. มีทักษะการ วินิจัย	✓												1
12. มียุทธศาสตร์ใน ตัวเอง	✓												1
13. คิดอย่างชาญ ฉลาด	✓						✓						2

ตาราง 2 (ต่อ)

ภาวะผู้นำเชิง สร้างสรรค์ของ ผู้บริหารสถานศึกษา	รายชื่อนักวิชาการ												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	สรุป
14. มีเทคนิคในการ ทำงาน	✓												1
15. มีอิสระในการคิด			✓			✓							2
16. ความท้าทาย												✓	1
17. มีความสามารถ ในการสร้าง นวัตกรรม													0

หมายเหตุ [1] ปักชีโอ, มารีและเมอร์ค็อก (2007 : 5), [3] โรบินสัน (2007 : 45), [4] กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์ (2555 : 43), [5] สเทมเบอร์ (2006 : 22) , [6] คอสเต (2009 : 1 – 5) , [7] สอร์ธและบัชเนอร์ (2009 : 1 – 3), [8] สโทว์ และเทมเพอเลย์ (2009 : 245), [9] อุเบเบ็ง, ชิวส์ และนอร์ริส (2011 : 106), [10] พสุ เดชะรินทร์ (2553 : 35), [11] เคสส์ และคลัวด์ส์ (2007 : 176) , [12] แฮริส (2009 : 12)

จากการสังเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักวิชาการและ
นักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศดังตาราง 2 แสดงออกมาในรูปความถี่ พบว่า
องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical framework) ที่ได้
จากการสังเคราะห์ มีจำนวนทั้งหมด 17 องค์ประกอบ แต่สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์
ความถี่ ตั้งแต่ 5 ขึ้นไป ได้องค์ประกอบดังตาราง 2 แสดงองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่ได้
จากการสังเคราะห์ จากแนวคิดและงานวิจัยของนักการศึกษาและนักวิชาการต่าง ๆ ซึ่งประกอบ
ไปด้วย การทำงานเป็นทีม คิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความยืดหยุ่น และวิสัยทัศน์ โดยมีรายละเอียด
ดังต่อไปนี้

1. การทำงานเป็นทีม

1.1 ความหมายของการทำงานเป็นทีมมีนักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่านให้
ความหมายของการทำงานเป็นทีมที่แตกต่างกัน ดังนี้

อุ้นทยา ผาผง และอาคม อึ้งพวง (2557 : 254-256) กล่าวว่าการทำงานเป็นทีม
หมายถึง การที่คณะครูและรวมถึงผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนร่วมมือร่วมใจประสานงาน
ร่วมกันวางแผนติดต่อสื่อสาร และทำงานร่วมกันด้วยความสัมพันธ์อันดีต่อกันไว้วางใจกันสามารถ
ทำงานในฐานะตัวแทนคนหนึ่งอย่างเต็มความสามารถได้ทันเวลา

ธนกร อัฒจักร (2557 : 47) กล่าวว่าการทำงานเป็นทีมหมายถึง กระบวนการ
ดำเนินการร่วมกันของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยมีเป้าหมายของการทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุ
จุดมุ่งหมายเดียวกัน โดยบุคคลในกลุ่มมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อให้งานประสบ
ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด

แอชและเพอร์แซล (Ash & Persall, 2000 : 16 – 17) กล่าวว่าการเรียนรู้แบบทีม
หมายถึง การคิดอย่างหวังผลการร่วมมือร่วมใจกันแก้ปัญหา ควรนำมาใช้แทนกลไกการควบคุม
การตัดสินใจจากเบื้องบนตลอดจนบังคับสั่งการให้ทำแบบเดียวกัน

สรุปได้ว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึง ผู้บริหารมีความสามารถในการนำกลุ่มบุคคล
ปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน มีเป้าหมายร่วมกัน การกำหนดบทบาทของสมาชิก
การมอบหมายงาน การวางแผนงานร่วมกัน การติดต่อสื่อสารประสานงานกัน การตัดสินใจร่วมกัน
และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อให้งานบรรลุผลตามเป้าหมาย

2. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative)

2.1 ความหมายของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ (2556 : 207) ได้สรุปว่า ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) เป็นความสามารถรวบรวมความรู้ความคิดเดิมแล้วสร้างเป็นความรู้ความคิดของตนเอง สามารถคิดนอกกรอบได้ มีผลการคิด มีลักษณะที่คิดในแง่บวก คิดในทางที่ดี (Positive Thinking) คิดที่เป็นประโยชน์ไม่ทำลายล้าง (Constructive Thinking) คิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ (Creative Thinking) ผลงานการคิดสร้างสรรค์ จึงต้องเป็นสิ่งใหม่ ๆ เป็นต้นแบบแหวกวงล้อมเดิม ๆ ไม่เหมือนใคร ใช้การได้ มีความเหมาะสมมีเหตุผลเป็นที่ยอมรับได้ เป็นประโยชน์และมีความคุ้มค่า สามารถใช้แก้ปัญหาได้มีใช้จินตนาการเพื่อฝัน

วิโรจน์ สารรัตนะ (2557 : 54) ได้กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) เป็นความสามารถในการสร้างความคิดใหม่โดยใช้ทักษะความคิดสร้างสรรค์

วันเพ็ญ แก้วปาน (2561 : 273) ได้กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความคิดสร้างสรรค์เป็นแนวทางในการใช้สติปัญญาเป็นความพยายาม และเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำพาองค์กรให้อยู่รอดในอนาคต และความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถของมนุษย์ทุกคน ซึ่งใช้ความคิดเพื่อค้นพบความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่มีประโยชน์มีคุณค่า รวมทั้งเป็นลักษณะความคิดที่แปลกใหม่ไม่ลอกเลียนแบบ ซึ่งอาจเกิดจากการคิดปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจากความคิดเดิม ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดแนวทางที่ดีกว่าเดิม กล่าวโดยสรุป ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถในการคิดการจินตนาการ

Wallach and Kogan (2010 : 18) กล่าวว่า การมีความคิดสร้างสรรค์เป็นความคิดโยงสัมพันธ์ คือคนที่สามารถคิดเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ ยิ่งคิดได้มากเท่าไรยิ่งแสดงศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์มากเท่านั้น

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2559 : 6) กล่าวถึง ความคิดสร้างสรรค์ คือความสามารถทางสมองที่คิดอย่างเฉลียวฉลาดในลักษณะที่นำไปสู่การค้นพบสิ่งใหม่ โดยการแก้ไขและปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่ให้เกิดสิ่งใหม่ รวมถึงการสร้างสรรคและพัฒนาทฤษฎีหลักการ ความคิดสร้างสรรค์ไม่เพียงแค่วางคิดในสิ่งที่เป็นไปได้หรือสิ่งที่เป็นผลเป็นเหตุเท่านั้น แต่ความจินตนาการเป็นสิ่งสำคัญที่จะสร้างสิ่งใหม่ แต่ต้องมีความพยายามในการสร้างความฝันหรือจินตนาการให้เป็นจริงด้วย ซึ่งจะมีผลกระทบที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม จึงทำให้เกิดผลผลิตที่ยังประโยชน์ต่อสังคม

Harris (2009 : 130) ได้กล่าวว่า จินตนาการ เป็นคุณสมบัติติดตัวที่จะช่วยให้นักสร้างสรรค์สามารถพัฒนาสิ่งใหม่ช่วยให้สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ใหม่ ๆ ที่นำไปสู่รูปแบบใหม่

สรุปได้ว่า การมีความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ผู้บริหารมีความสามารถในการสร้างมโนภาพที่เด่นชัดไว้ในจิตใจ มีเหตุผล มีการแสดงออกถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการ และสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ในการบริหาร ส่งเสริมและการสนับสนุนการดำเนินงานภายในสถานศึกษากระตุ้นครูและบุคลากรให้เกิดความกล้าที่จะริเริ่มสร้างสรรค์ความคิดใหม่ ๆ โดยการระดมพลังสมองหรือวิธีการอื่นอยู่เสมอ

2.2 ความสำคัญของคิดริเริ่มสร้างสรรค์

นิกัญชลาลันเหลือ (2554 : 104) กล่าวว่า ความคิดริเริ่มเป็นลักษณะความคิดที่เกิดขึ้นครั้งแรก เป็นความคิดที่มีความแตกต่างจากความคิดที่มีอยู่เดิมและอาจไม่เคยมีใครคิดมาก่อน ความคิดริเริ่มต้องอาศัยความกล้าคิด กล้าลองเพื่อทดสอบความคิดของตน บ่อยครั้งที่ความคิดริเริ่มจำเป็นต้องอาศัยความคิดจินตนาการประยุกต์ คือ ไม่เพียงแต่คิดอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องคิดสร้างและหาทางทำให้เกิดผลงานจึงเป็นสิ่งที่คู่กัน

สุภาพ ฤทธิ์บำรุง (2567 : 195 – 197) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์(creativity) เป็นคุณลักษณะพิเศษที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน แต่จะมีมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นความต้องการสูงสุดในการจัดการศึกษา เพราะความคิดสร้างสรรค์ในตัวบุคคล ถ้าได้รับการพัฒนาส่งเสริมให้สูงขึ้นจะเป็นสิ่งที่จะนำไปสู่การวางแผนเพื่อการปรับปรุงพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงที่ดีได้ในอนาคตและสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

สุทธิชัย นาคะอินทร์ (2561 : 67) การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นความต้องการสูงสุดในการจัดการศึกษา เพราะความคิดสร้างสรรค์ในตัวบุคคล ถ้าได้รับการพัฒนาส่งเสริมให้สูงขึ้น จะเป็นสิ่งที่จะนำไปสู่การวางแผนเพื่อการปรับปรุงพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงที่ดีได้ในอนาคต และสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

สรุปได้ว่า คิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะพิเศษที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ แต่จะมีมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลและเป็นความต้องการสูงสุดในการจัดการศึกษา เพราะความคิดสร้างสรรค์ในตัวบุคคลถ้าได้รับการพัฒนาส่งเสริมให้สูงขึ้น ก็จะเป็นสิ่งที่จะนำไปสู่การวางแผนเพื่อการปรับปรุงพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นได้ในอนาคตและยังสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

2.3 องค์ประกอบของคิดริเริ่มสร้างสรรค์

นิกฤษลา ลั่นเหลือ (2554 : 96) กล่าวว่าความคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วย

1. ความคิดริเริ่ม
2. ความคล่องในการคิด
3. ความยืดหยุ่นในการคิด
4. ความละเอียดลออในการคิด

สุภาพ ฤทธิ์บำรุง (2557 : 194) กล่าวว่าความคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ดังต่อไปนี้

1. การมีวิสัยทัศน์
2. การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล
3. การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว
4. การมีความคิดสร้างสรรค์
5. การทำงานเป็นทีม

สุทธิชัย นาคะอินทร์ (2561 : 69) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วย

1. ความคิดริเริ่ม
2. ความคล่องในการคิด
3. ความยืดหยุ่นในการคิด
4. ความละเอียดลออในการคิด

สรุปได้ว่า องค์ประกอบการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารที่แสดงออกถึงความสามารถในการคิดหลายทิศทางที่จะนำไปสู่กระบวนการคิดในสิ่งใหม่ และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมขององค์กรหรือสังคม โดยอาศัยการบูรณาการเชื่อมโยงจากความรู้และประสบการณ์เดิม

3. การมีความยืดหยุ่น

ความสามารถในการปรับตัวและความยืดหยุ่นเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นและสำคัญมากสำหรับผู้บริหารยุคใหม่ในการแก้ปัญหาและพัฒนาองค์กรตามสังคม สถานการณ์ และบุคคล และหากผู้บริหารขาดความสามารถเหล่านี้ก็จะเป็อุปสรรคสำคัญต่อกระบวนการบริหารนโยบายการเป็นผู้นำทีม และการตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

3.1 ความหมายของการมีความยืดหยุ่น

สาริสา พาทีสินธุ์ (2554 : 169) ได้ให้ความหมายของคำว่า ความยืดหยุ่น หมายถึง ความสามารถในการคิดนอกกรอบของความคิดที่ไม่ตกอยู่ภายในกฎเกณฑ์หรือความคุ้นเคยเดิม ความยืดหยุ่นทำให้สามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ในแง่มุมใหม่ ๆ สามารถปรับเปลี่ยนได้ไม่ตายตัว

ความคิด ยืดหยุ่นเป็นรูปแบบความคิดพื้นฐานที่นำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ ความคิดยืดหยุ่นเป็นส่วนช่วยเสริม คุณภาพความคิดให้ดียิ่งขึ้น เพราะคนที่มีความคิดยืดหยุ่นจะไม่ปิดกั้นความรู้ ยอมรับการมีข้อมูลที่เพิ่มมากขึ้นได้ ยินดีรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างหรือตรงกันข้าม ความคิดยืดหยุ่นแบ่งออกเป็นความคิด ยืดหยุ่นที่เกิดขึ้นทันทีและความคิดยืดหยุ่นทางการดัดแปลง

สุคนธ์ สินธพานนท์, วรรัตน์ วรรณเลิศลักษณ์ และพรณี สินธพานนท์ (2555 : 64) ได้ให้ความหมายของคำว่า ความคิดยืดหยุ่นหมายถึง ความสามารถของบุคคลในการคิดหาคำตอบได้หลายประเภท หลายทิศทาง ความคิดยืดหยุ่นมีความยืดหยุ่นทั้งความคิดและการกระทำเป็นความสามารถในการปรับสภาพของความคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ความคิดยืดหยุ่นแบ่งออกเป็น 2 คือ 1) ความคิดยืดหยุ่นที่เกิดขึ้นทันที และ 2) ความคิดยืดหยุ่นทางการดัดแปลง

ลูเซียร์ (Lussier, 2001 : 17 – 20) ให้ความหมายของการมีความยืดหยุ่น หมายถึง การมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่แตกต่าง เพื่อนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงและมีการปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรนำไปสู่ความมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

Robinson (2007 : 122) ได้กล่าวว่า ความคิดยืดหยุ่น หมายถึง ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่แตกต่าง เพื่อนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลง และมีการปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร นำไปสู่ความมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน กำหนดตัวบ่งชี้ความคิดยืดหยุ่น คือ ความสามารถในการปรับตัวตามสถานการณ์ต่าง ๆ

สรุปได้ว่า การมีความยืดหยุ่น หมายถึง ผู้บริหารมีความสามารถในการแสดงออกถึงความเป็นผู้มีความมั่นใจในตนเอง ไม่ทำตามผู้อื่นโดยไม่มีเหตุผล แสดงจุดยืนที่ชัดเจนในการแสดงความคิดเห็นต่อปัญหาและความขัดแย้งที่เกิดขึ้น สนับสนุนและส่งเสริมให้ครูและบุคลากรคิดหาวิธีการที่แปลกใหม่มาใช้ในการปฏิบัติงาน มีความสามารถในการคิดหาคำตอบได้อย่างอิสระ กล่าวหาญ

4. วิสัยทัศน์ (Vision)

4.1 ความหมายของวิสัยทัศน์

พิเชษฐ วงศ์เกียรติจักร (2553 : 54-56) ให้ความหมายของคำว่า วิสัยทัศน์ หมายถึง เป็นการมองภาพในสิ่งที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย คือการมีวิสัยทัศน์ในระยะยาวและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์การอย่างรวดเร็วสามารถสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับผู้อื่น และโน้มน้าวให้ผู้อื่นแปลวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งผู้นำและทีมงานต้องกำหนดไว้ว่าองค์กรควรพัฒนาไปอยู่ในระดับใดในเวลานานเพียงใด และจะมีนโยบายอะไรบ้าง เพื่อนำมาสร้างเป็นยุทธศาสตร์อย่างไรจะบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งนี้วิสัยทัศน์ต้องมีความชัดเจน รัดกุมกระชับ

กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์, วิไลพร เสรีวัฒน์ และจักรกฤษณ์ โปคาพล (2556 : 46) ให้ความหมายของคำว่า การมีวิสัยทัศน์ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการมองภาพในอนาคตอย่างชัดเจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ คนที่มีวิสัยทัศน์จะเป็นคนที่มองไกลใจกว้าง กล้าที่จะปรับเปลี่ยน เรียนรู้เปิดรับสิ่งใหม่ ๆ ให้กับตัวเอง เปิดใจกว้างเป็นส่วนหนึ่งของความเปลี่ยนแปลงมองภาพใหญ่ ไม่มองภาพเล็ก ไม่คิดเล็ก คิดน้อย ไม่มีอคติ ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์จะกล้าคิด กล้าฝัน กล้า ตัดสินใจ เชื่อมมันและตั้งมันอยู่ในวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมีวิสัยทัศน์รวมไปถึงการสร้างคน สร้างทีมงานเป็นการคิดวางแผนอนาคตของทีมงานเพื่อจะกำหนดทิศทางและจุดหมายที่ชัดเจน เพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จในอนาคต

สุภาพ ฤทธิ์บำรุง (2557 : 195 - 197) กล่าวว่า การมีวิสัยทัศน์ หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออก ถึงการมองภาพในอนาคตที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร สามารถมองเห็นวิธีการปฏิบัติที่มีทิศทางและขอบเขตที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ

Hatch (2009 : 16) กล่าวว่า การมีวิสัยทัศน์ เป็นความสามารถของผู้นำในการคาดการณ์เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อสภาวะการณ์ในอนาคตทำให้องค์กรสามารถดำเนินงานไปสู่เป้าหมายขององค์กร โดยการเพิ่มประสิทธิภาพและความรับผิดชอบให้กับผู้ตามได้ร่วมตัดสินใจซึ่งผู้นำจะต้องเป็นผู้โน้มน้าวให้คำปรึกษาและสนับสนุนบุคลากร ได้พัฒนาคุณภาพของผลผลิตและการบริการรวมถึงการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างทำให้ผู้ตามเกิดความไว้วางใจ

นอร์ทูล (Northouse. 2012 : 29) ได้ให้ความหมายของวิสัยทัศน์ไว้ในหนังสือ Introduction to Leadership: Concepts and practice ไว้ว่า วิสัยทัศน์ หมายถึง การมองภาพในอนาคตซึ่งเป็นภาพที่เป็นไปได้วิสัยทัศน์จะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ

สรุปได้ว่า การมีวิสัยทัศน์ หมายถึง ผู้บริหารมีความสามารถในการมองภาพในอนาคตที่ไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการกำหนดเป้าหมายขององค์กร สามารถมองเห็นวิธีการปฏิบัติที่มีทิศทางและขอบเขตที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ รู้จักแสวงหาวิธีการใหม่ ๆ นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษา มีสติปัญญาในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มีความคิด ไตร่ตรอง สุขุม รอบคอบในการวางแผนงานการเผยแพร่ปลูกฝังให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผนงานขององค์กร และการเป็นแบบอย่างที่ดี

4.2 ความสำคัญของวิสัยทัศน์

ภานุวัฒน์ กาศแก้ว (2559 : 20) ได้สรุปความสำคัญของวิสัยทัศน์ไว้ว่า วิสัยทัศน์ของผู้บริหารมีความสำคัญยิ่งในการบริหารองค์กรและสถานศึกษาเพื่อผลักดันให้องค์กรสถานศึกษา

ประสบความสำเร็จ ผู้บริหารสถานศึกษา ควรที่จะสามารถกำหนดวิสัยทัศน์และนำวิสัยทัศน์มาผลักดันให้เกิดผลสู่การปฏิบัติ นำองค์การไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ตามวิสัยทัศน์ วิสัยทัศน์ จึงเป็น การชี้แนวทางการพัฒนาองค์กรและในทำนองเดียวกันก็จะสะท้อนถึงผู้นำด้วย จากวิสัยทัศน์นี้เอง จึงรู้จักสร้างภาพอนาคตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาของตน และมุ่งมั่นผลักดัน ทุกวิถีทางที่จะทำให้ภาพอนาคตนั้นเป็นจริง เพื่อให้เกิดทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการ บริหารการศึกษา

สุทธิชัย นาคะอินทร์ (2561 : 64) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ที่ กว้างไกล เพราะจะทำให้ความสามารถวางแผนในการบริหารองค์การได้ถูกต้อง สามารถ บริหารงานตามแผนให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งจะทำให้องค์การเจริญก้าวหน้าบรรลุเป้าหมายของ องค์การวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อความสำเร็จขององค์การผู้บริหารจึงต้องมี การเรียนรู้และพัฒนาวิสัยทัศน์อยู่เสมอ

สรุปได้ว่า วิสัยทัศน์ หมายถึง ผู้บริหารมีความสามารถวางแผนบริหารองค์การได้ ถูกต้อง และสามารถบริหารงานตามแผนให้ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งจะทำให้องค์การ เจริญก้าวหน้าบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ วิสัยทัศน์ของผู้บริหาร จึงเป็นผลโดยตรงต่อความสำเร็จ ขององค์การผู้บริหารจึงต้องเรียนรู้ ศึกษาและพัฒนาวิสัยทัศน์อยู่เสมอ

4.3 องค์ประกอบของวิสัยทัศน์

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง และสรายุทธ กันหลง (2552 : 16) ได้ให้ความหมายว่า วิสัยทัศน์ คือ คุณลักษณะของผู้บริหารในการมองภาพอนาคตซึ่งประกอบไปด้วย

1. การตระหนักรู้ตัวเอง (Awareness) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจในการไตร่ตรอง ปัญหาต่าง ๆ
2. การมองการณ์ไกล (Foresight) หมายถึง ความสามารถในการมองอนาคตการ คาดการณ์ล่วงหน้า
3. การสร้างมโนทัศน์ (Conceptualization) หมายถึง ความสามารถในการมองสิ่งที่ จะเกิดขึ้นในอนาคตการมองเห็นสถานการณ์ทุกมิติอย่างลึกซึ้ง

กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์ (2555 : 29) กล่าวว่า การมีวิสัยทัศน์ประกอบด้วย

1. การสร้างวิสัยทัศน์
2. การเผยแพร่วิสัยทัศน์
3. การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์

ศุภาพ ฤทธิ์บำรุง (2556 : 52) กล่าวว่า การมีวิสัยทัศน์วัดได้จากตัวบ่งชี้ของการมีวิสัยทัศน์ คือ

1. การสร้างวิสัยทัศน์ (formulating)
2. การเผยแพร่วิสัยทัศน์ (articulating)
3. การดำเนินการตามวิสัยทัศน์ (implementing)
4. การเป็นแบบอย่างที่ดี (role model)

แซชกิน (Sashkin. 2003 : 37) ได้กล่าวว่า บริบท 3 ประการซึ่งผู้นำที่มีวิสัยทัศน์นั้นประกอบด้วยพฤติกรรมภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์คุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์และการสร้างวัฒนธรรมผู้มีวิสัยทัศน์ซึ่งวิสัยทัศน์จะต้องประกอบไปด้วย

1. การสร้างวิสัยทัศน์ (formulating)
2. การเผยแพร่วิสัยทัศน์ (articulating)
3. การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ (implementing)
4. การเป็นแบบอย่างที่ดี (role model)

คาปุรี (Kapur, 2007 : 17) ได้กล่าวว่าองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ที่สำคัญประกอบด้วย

1. การสร้างวิสัยทัศน์ (formulating)
2. การเผยแพร่วิสัยทัศน์ (articulating)
3. การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ (implementing)
4. การเป็นแบบอย่างที่ดี (role model)

นอร์ธเฮาส์ (Northouse, 2012 : 29) คุณลักษณะที่สำคัญของการมีวิสัยทัศน์

1. ภาพในอนาคต (picture) ที่ดีกว่าปัจจุบันและดีกว่าที่เป็นอยู่
2. การเปลี่ยนแปลง (Change) เป็นการกระทำบางสิ่งด้วยแนวทาง
3. ค่านิยม (value) การนำไปสู่ค่านิยมที่เป็นบวกขององค์กร
4. เป้าหมาย (map) การกำหนดเป้าหมายทั้งระยะสั้นและระยะยาวที่ชัดเจน
5. ความท้าทาย (challenge) เป็นการท้าทายต่อปัญหาและสิ่งใหม่เพื่อให้ก้าวข้ามและ

ดีกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

สรุปว่า องค์ประกอบวิสัยทัศน์ หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถที่แสดงออกถึงการมองภาพในอนาคต ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร สามารถมองเห็นวิธีการปฏิบัติ ที่มีทิศทางขอบเขตที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ โดยวัดจากองค์ประกอบของวิสัยทัศน์ คือ 1) การสร้างวิสัยทัศน์ 2) การเผยแพร่วิสัยทัศน์ 3) การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ 4) การเป็นแบบอย่างที่ดี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยต่างประเทศ

สเตอร์นเบิร์ก (Sternberg, 2006 : 8) ได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ด้านที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ผู้นำสถานศึกษาที่ดีนั้นจะต้องประกอบไปด้วย การตัดสินใจที่ชาญฉลาดมีความคิดสร้างสรรค์ในการนำหลักสูตรมาปรับใช้ได้จริงมีวิสัยทัศน์ที่สร้างสรรค์ในการวิเคราะห์ความคิดของตนและของบุคลากรเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรมีความสามารถในการโน้มน้าวใจบุคลากรในสถานศึกษาให้เห็นคุณค่าของตนเองและทำให้ทุกคนมีเป้าหมายร่วมกัน

โอลส์สัน (Olsson, 2012 : 15) ได้ศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำความคิดสร้างสรรค์และทฤษฎีการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำและสมาชิก ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำสามารถกระตุ้นให้ผู้ตามมีความคิดสร้างสรรค์ได้โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ตามปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ รวมถึงการพัฒนาและสนับสนุนด้านแหล่งทรัพยากรความรู้ ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตามที่ดีจะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานที่สูงขึ้นอีกด้วย

มาติเซนและคณะ (Mathisen and other, 2012 : 367 – 382) ได้ศึกษาบทบาทของผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่มีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ขององค์กร ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำเชิงสร้างสรรค์มีอิทธิพลโดยตรงต่อผู้ร่วมงานด้วยการเป็นแบบอย่างและการสร้างแรงบันดาลใจ และมีอิทธิพลทางอ้อมด้วยการส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่สร้างสรรค์ และพบความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่าง พฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ของผู้นำ บรรยากาศเชิงสร้างสรรค์ขององค์กร และความคิดสร้างสรรค์ขององค์กร

งานวิจัยในประเทศ

เพชร กิตติวรพันธุ์ และคณะ (2554 : 77) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการนิเทศภายในกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 3 – 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับการนิเทศภายในและประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ผู้ให้การนิเทศและ

ผู้รับกรณีที่มีสถานภาพและประสบการณ์ในการทำงานต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนิเทศภายในและประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการโดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3) การนิเทศภายในกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4) งานวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอแนวทางพัฒนาการนิเทศภายในของโรงเรียน 2 ด้าน และประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน 9 ด้าน

สุภาพรณ์ พิลาธรรมย์ และคณะ (2557 : 41) ได้ศึกษาประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา พบว่า 1) ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ตามความเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุด รองลงมาคือ ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ด้านการจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษาและด้านการคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา ตามลำดับ 2) การเปรียบเทียบความแตกต่างของประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ตามความเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมาจำแนกตามสถานภาพการปฏิบัติงาน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 4 ด้าน คือ ด้านการแนะแนว ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ด้านการจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษาและด้านการคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา

ฐาปนันท์ กันยาและพรทิพย์ สุริยาชัยวัฒน์ (2558 : 101) ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 พบว่า 1) ระดับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 อยู่ในระดับมากทั้งโดยรวมและรายด้าน โดยด้านการส่งเสริมพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.97$) 2) ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 อยู่ในระดับมากทั้งโดยรวมและรายด้าน โดยด้านคุณภาพผู้เรียนด้านเป็นคนมีความสุข มีระดับของการปฏิบัติมากที่สุดอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.94$) และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ .01 โดยคู่ที่มีความสัมพันธ์กันมากสุดในระดับสูง ($r_{xy} = 0.76$) คือ ด้านการสร้างเครือข่ายพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน กับ ด้านคุณภาพผู้เรียนด้านมีปัญญา

อารีรัตน์ เฟื่องสีแสง และคณะ (2558 : 101-102) ได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูที่ส่งผลต่อความเป็นครูมืออาชีพ ในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น พบว่า 1) ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น มีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ตามการรับรู้ของครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” และเมื่อพิจารณารายด้าน อยู่ในระดับ “มาก” ทุกด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากสูงไปต่ำ ดังนี้ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านการมีวิสัยทัศน์ ด้านความยืดหยุ่นและการปรับตัว และด้านการมีจินตนาการ 2) ความเป็นครูมืออาชีพ ในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” และเมื่อพิจารณารายด้าน อยู่ในระดับ “มาก” โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากสูงไปต่ำ ดังนี้ ด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการมีจิตวิญญาณในวิชาชีพ ทักษะด้านการสอน และด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูและความเป็นครูมืออาชีพ ในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 4) ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูที่ส่งผลต่อความเป็นครูมืออาชีพ ในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านการมีวิสัยทัศน์ และได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ 0.527 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยหรือการพยากรณ์ ร้อยละ 27.80

ดัทธิตา ดิ่งดำ และคณะ (2559 : 101) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับประสิทธิผลในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 12 ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการกำหนดภารกิจของสถานศึกษา ด้านการส่งเสริมบรรยากาศในการจัดการเรียนการสอน ด้านการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน และด้านการส่งเสริมการนิเทศ ตามลำดับ ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและด้านการนิเทศ

การศึกษา ตามลำดับและความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 โดยรวมมีความสัมพันธ์กันในทางบวกในระดับปานกลาง ($r = .536^{**}$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ทวีภรณ์ วรชิน และคณะ (2559 : 147) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 พบว่า คุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ประกอบด้วยคุณลักษณะ 6 ด้าน คือ ผู้นำที่สร้างความคิดสร้างสรรค์ ผู้นำการเรียนรู้แบบทีม ผู้นำของผู้นำ ผู้นำมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน ผู้นำที่ให้ความสำคัญต่อลูกค้า และผู้นำที่เป็นแบบอย่างที่ดีรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ได้แก่ กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ด้วยคู่มือการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์โดยผู้บริหารที่เข้ารับการอบรมพัฒนาตามคู่มือการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์โดยผู้บริหารที่เข้ารับการอบรมพัฒนาตามคู่มือการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยคะแนนหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1 และคู่มือการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก

จิราภรณ์ ลอยขจร และคณะ (2565 : 172 – 173) ได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระราชรัฐ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 พบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระราชรัฐ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 โดยรวมมีพฤติกรรมที่แสดงออกอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีพฤติกรรมที่แสดงออกในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสร้างมนุษยสัมพันธ์ รองลงมาคือ ด้านการไว้วางใจ และด้านการเจรจาต่อรองทางการศึกษา ด้านที่มีพฤติกรรมที่แสดงออกในระดับมาก ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารเวลา 2) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระราชรัฐในด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความรู้เรื่องเครื่องมือสมัยใหม่ เปิดใจกว้างสำหรับเทคโนโลยีใหม่ส่งเสริมจัดหาสื่อเทคโนโลยีสำหรับครู ด้านการทำงานเป็นทีมพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นผู้นำที่เหมาะสมและมีความชัดเจนของเป้าหมายด้านการเจรจาต่อรองทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความสามารถในการพูดโน้มน้าวให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกลอยตามด้านการสร้างมนุษยสัมพันธ์ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีสามารถประสานการทำงานร่วมกัน สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานเพื่อนำไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ด้านการบริหารเวลา ผู้บริหาร

สถานศึกษาควรรู้จักวางแผนและจัดสรรเวลาในการทำงานอย่างถูกต้องเหมาะสมด้านการสื่อสาร ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีทักษะการติดต่อสื่อสารที่สามารถแก้ปัญหาทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลที่จำเป็นและด้านความไว้วางใจ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมอบหมายงานให้กับบุคลากรตามความรู้ ความถนัด และความสามารถของบุคลากรแต่ละคน ประโยชน์จากการวิจัยทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูได้ข้อมูลเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยเฉพาะการพัฒนาด้านการบริหารเวลาและในการนำผลการวิจัยไปใช้วางแผน กำหนดนโยบายการบริหารการจัดการสถานศึกษา และเป็นแนวทางในการส่งเสริม สนับสนุน ปรับปรุง และพัฒนาภารกิจของการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระราชวัง ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและปรับให้เข้ากับบริบทแห่งการเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยในปัจจุบัน

อนุสรณ์ สุทธหลวง และคณะ (2565 : 106) ได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 พบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร โดยภาพรวมและรายด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความยืดหยุ่นด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล ด้านความคิดสร้างสรรค์ และด้านวิสัยทัศน์ 2) ประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านกระบวนการการบริหารและการจัดการ ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และด้านคุณภาพผู้เรียน 3) ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง ($r_{xy} = 0.791$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4) ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร ด้านความยืดหยุ่นด้านวิสัยทัศน์ ด้านความคิดสร้างสรรค์และด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสามารถร่วมกันทำนายประสิทธิผลของสถานศึกษาได้ร้อยละ 64.80

จริญญา ทองวิเศษ และคณะ (2567 : 122-123) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมจังหวัดศรีสะเกษพบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรม จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2) ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรม จังหวัดศรีสะเกษโดยภาพรวม อยู่ในระดับมากทุกด้าน 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรม จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า

มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับมากกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ในระดับสูงสุดเท่ากับ 0.782

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในการดำเนินงานในสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพราะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ เหมาะกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งการศึกษายพบาทภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการยุคปัญญาประดิษฐ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จะเป็นประโยชน์ในการวางแผนให้ผู้บริหารสถานศึกษาได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารจัดการและพัฒนาตนเอง ให้มีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ให้ทันต่อสภาวะความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน เพื่อส่งผลต่อการพัฒนาสถานศึกษาในด้านการบริหารวิชาการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี